

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie

ÚSPĚŠNÍ ROMOVÉ V ČESKÉ REPUBLICE

Successful Roma in Czech Republic

Bakalářská práce

Ivan Kandráč

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Šotola, Ph. D.

OLOMOUC 2017

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Akademický rok: 2015/2016

USA
Studijní program: Sociologie
Forma: Kombinovaná
Obor/komb.: Sociální práce (SOCPR)

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
KANDRÁČ Ivan	Denisova 6, Přerov	F140480

TÉMA ČESKY:

Úspěšní Romové v České republice

TÉMA ANGLICKY:

Successful Roma in Czech Republic

VEDOUcí PRÁCE:

Mgr. Jaroslav Šotola, Ph.D. - KSA

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

A. Cíl práce:

Cílem práce bude prozkoumat životní osudy úspěšných Romů a zjistit co jim k jejich úspěchu v životě dopomohlo (rodina, přátelé, vzdělání). Práce by měla tyto osudy nabídnout jako příklady dobré praxe pro další Romy.

B. Konkretizace cíle a předmětu práce (včetně zdůvodnění):

V rámci bakalářské práce bude zkoumána problematika životních osudů úspěšných Romů zmapování důvodů jejich úspěchu, poukázat na jejich zázemí, které měli (a zda jim pomohlo k dosažení úspěchu či nasměrování k tomu, jakým způsobem dnes žijí); zjistit zda pocházeli ze sociálně vyloučených lokalit, jaký byl okruh jejich přátel či jaké měli dětství. V rámci práce je cílem také zjistit, do jaké míry se tito lidé považují za Romy a zda je jejich okolí za Romy považuje či je již vnímá jinými očima.

C. Návrh postupu řešení (metodika):

Pro mou práci použiji kvalitativní metody ke zjištění informací od respondentů, které budu v rámci bakalářské práce oslovovat, využiji rozhovor s otevřenými otázkami. Sběr dat budu provádět tedy skrze hloubkové rozhovory s respondenty. Počet respondentů, které bych chtěl v rámci výzkumného šetření oslovit je přibližně deset.

D. Harmonogram práce:

- pracovní verze osnovy práce nejpozději do: 30. 11. 2016
- hotová práce k poslední konzultaci nejpozději do: 28. 2. 2017
- odevzdání definitivní verze práce nejpozději do 31. 3. 2017

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

1. BUDILOVÁ, Lenka a Marek JAKOUBEK. Romové a Cikáni - neznámí a známí. Voznice: Leda, 2008;
2. FÓNADOVÁ, Laura. Nenechali se vyloučit: sociální vzestupy Romů v české společnosti: kvalitativní studie. 2014. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014;
3. HORVÁTHOVÁ, Jana. Základní informace o dějinách a kultuře Romů. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 1999.

Podpis studenta:

Datum:

6.5.2016

Podpis vedoucího práce:

Datum:

10.5.2016

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma: „Úspěšní Romové v České republice“ vypracoval samostatně pod odborným dohledem vedoucího bakalářské práce a uvedl jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne 27. 3. 2017

Ivan Kandráč

Poděkování

Děkuji Mgr. Jaroslavu Šotolovi, Ph. D. za odborné vedení práce a poskytování rad při jejím zpracování. Děkuji i všem respondentům, kteří se ochotně podíleli na mém výzkumu.

Ivan Kandráč

OBSAH

Úvod	6
1 Kdo jsou Romové?	7
2 Historie Romů.....	8
2.1 Pravlast Romů a jejich historie do 18. století.....	8
2.2 Historie Romů od počátku 20. století do konce 2. světové války	10
2.3 Historie Romů u nás od 1950 do konce 20. století	12
3 Romská rodina a komunita, tradiční řemesla	15
3.1 Romská rodina a komunita.....	15
3.2 Tradiční řemesla a způsob obživy.....	18
4 Romové a vzdělávání.....	21
5 Empirická část	30
5.1 Charakteristika zkoumaného souboru	31
5.2 Použité metody.....	31
5.3 Popis vlastního výzkumu	31
5.4 Zpracování a interpretace dat	32
5.5 Shrnutí výzkumu	46
Závěr.....	48
Anotace.....	50
Použité zdroje.....	51
Seznam zkratk	54
Seznam tabulek	54
Seznam příloh.....	54

ÚVOD

Svou bakalářskou práci jsem nazval Úspěšní Romové v České republice. K volbě tématu mě vedla jednak skutečnost, že sám jsem Rom a druhým důvodem byla skutečnost, že mě zajímá, zdali jsou úspěšní Romové ochotni pomáhat jiným Romům. Má tato činnost dle jejich názoru vlastně smysl?

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a empirickou. V teoretické části se zabývám historií Romů. Ta je velmi dlouhá a plná překážek, které jí většinová společnost kladla do cesty – zahrnuje období od jejich příchodu z Indie do Evropy až do konce 20. století. Dále je v práci věnována část pojetí tradiční romské rodiny a komunity – postavení v rodině, zvyky a tradiční romská řemesla, která byla se způsobem obživy Romů spojena po několik desítek let. Poslední kapitolu teoretické části práce tvoří oblast vzdělávání Romů. Důvodem výběru těchto oblastí pro teoretickou část práce bylo zejména skutečnost, že všechny určitým způsobem doposud mohou – a často ovlivňují postavení Roma ve společnosti, a to, zda může být označen za úspěšného či nikoli.

V empirické části práce popisují výzkumné šetření realizované s osobami romského etnika, které se sami označují či jsou svým okolím vnímány jako úspěšní Romové a úspěšné Romky. V rámci této části práce se zaměřuji na výběr metod, třídění dat získaných prostřednictvím rozhovorů s respondenty výzkumného šetření (jednalo se o muže i ženy) a na následnou interpretaci získaných dat. V rámci rozhovorů s respondenty byla zkoumána problematika životních osudů úspěšných Romů. Chtěl jsem zmapovat důvody jejich úspěchu, poukázat na jejich zázemí, které měli (a zda jim pomohlo k dosažení úspěchu či nasměrování k tomu, jakým způsobem dnes žijí), zjistit zda pocházeli ze sociálně vyloučených lokalit, jaký byl okruh jejich přátel či jaké měli dětství. Z rozhovorů jsem chtěl také zjistit, do jaké míry se tyto lidé považují za Romy a zda je jejich okolí za Romy považuje či je již vnímá jinýma očima.

Cílem bakalářské práce je prozkoumat životní osudy úspěšných Romů a zjistit, co jim k jejich úspěchu v životě dopomohlo (rodina, přátelé, vzdělání). Práce by měla tyto osudy nabídnout jako příklady dobré praxe pro další Romy.

1 KDO JSOU ROMOVÉ?

Než se ve své práci začnu podrobněji zabývat historií Romů, jejich vzděláváním a dalšími oblastmi jejich života, je důležité si vysvětlit samotný pojem Rom.

Toto označení, jak uvádí Nečas, pochází ze slova Dom, což bylo označení pro jednu z vrstev obyvatelstva v Indii. Dříve, než se začalo používat označení Rom, byli Romové většinou společností často označováni jako „cikáni“ či „cigáni“, a to napříč různými státy, kterými putovali na svých cestách. V jednotlivých státech samozřejmě docházelo k určitým drobným odchylkám v označení, které však souvisely s řečí daného obyvatelstva např. v bulharštině Cigan, rumunštině Tsigan, češtině Cikán, maďarštině Czigányok apod. Tato označení však měla negativní konotaci – často souviselo s nějakým negativním projevem chování, který byl tomuto etniku připisován většinou populací. Teprve až ve 20. století, konkrétně v roce 1971, na prvním světovém romském kongresu, došlo účastníky k vzájemné dohodě, že všichni příslušníci tohoto etnika budou nazýváni pojmem Rom. (Nečas, 1999, s. 11-15)

Postavení Romů ve většinové společnosti mnoha zemí prošlo řadou proměn a nejinak je tomu v České republice. V současné době mají Romové v České republice uznán status národností menšiny, a to dle vymezení zákona č. 273/2001 Sb. o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. (Úřad vlády České republiky, online)

Romové mají jakožto národ i svou vlastní hymnu a vlajku. Vlajka se skládá z modrého a zeleného pruhu a červené čakry, která je umístěna uprostřed vlajky. Modrý pruh představuje oblohu, zelený zemi a čakra odkazuje na indický původ Romů. Vlajka byla přijata jakožto symbol Romů v roce 1971 na romském světovém kongresu. Jako romská hymna je označována píseň *Gejl'em, gejl'em*, která často zní na významných akcích – např. při Mezinárodním dni Romů. Ten byl na 4. kongresu Mezinárodní unie ustanoven na 8. dubna, neboť se jedná právě o den vzniku Mezinárodní romské unie. (Unucková, 2007, s. 30)

2 HISTORIE ROMŮ

Romové, jako každý národ, mají svou historii, tradice, jazyk a kulturu. Původ Romů nebyl dlouhou dobu znám a pro obyvatele zemí, kde se pohybovali, byli často pouze kočovníky bez domova. Postavami, které byly zahaleny rouškou tajemna.

2.1 Pravlast Romů a jejich historie do 18. století

Zemí, ze které Romové původně pochází, je Indie. Tato skutečnost však nebyla až do konce osmnáctého století známa, neboť teprve tehdy byla odhalena souvislost romského jazyka se sanskrtem, což je jeden z jazyků, který se v Indii používá. Příchod Romů do Evropy z Indie však neproběhl najednou, ale postupně v několika migračních vlnách, které trvaly několik století – v rozmezí od třetího do desátého století našeho letopočtu. (Šotolová, 1997, s. 52)

Důvody této migrace, jak uvádí Unucková, nejsou přesně známy, neboť chybí dokumenty či materiály, které by mohly v této oblasti migraci objasnit. Předpokládá se však, že hlavním důvodem migrace byla obživa. (Unucková, 2007, s. 7)

Do Evropy přišli první Romové - podle historických dokumentů - v průběhu jedenáctého století. První zmínky jsou o jejich příchodu na Balkán, kde získali od tamějšího obyvatelstva označení „Cikán“, které bylo a je v různých podobách užíváno v některých zemích dodnes (Unucková, 2007, s. 8). Prvotní přijetí Romů v Evropě bylo v určité míře ovlivněno pochopením, neboť Romové se označovali jako kající poutníci – tedy křesťané, kteří usilují o nápravu. Obyvatelstvo, které bylo v té době silně ovlivněno křesťanstvím, Romy často podarovalo, neboť se jednalo o projev dobrého skutku. (Horváthová, 1999, s. 18)

Na našem území, jak uvádí Unucková, jsou prvotní zmínky o Romech datovány do čtrnáctého století. V té době kočovali Evropou a živili se tradičními řemesly, zejména kovářstvím. Důvodem jejich kočování byla i skutečnost, že v té době jim nebylo umožněno se usadit. (Unucková, 2007, s. 8)

K výrazným změnám v přístupu k Romům došlo poté od patnáctého století, a to zejména v souvislosti s vyjádřením církve, která tehdy chování Romů označila jako

nekřesťanské a tento stav byl také podpořen rozhodnutím pařížského arcibiskupa o exkomunikaci Romů z církve. (Mann, 2001, s. 8-9)

Druhým velmi výrazným faktorem, který se podílel na vývoji nepřátelského postoje vůči Romům, jak uvádí Nečas, byla skutečnost, že Evropa začala být ohrožována vpády Turků. Romové byli nařčeni z vyzvědačství, neboť obyvatelům připomínali Turky. Romové začaly být proto pronásledovány. (Nečas, 1999, s. 23-24)

Zákony a nařízení, které byly zaměřeny proti Romům, byly napříč jednotlivými zeměmi Evropy v podstatě stejné. Jejich cílem bylo potrestání Romů, kteří neuposlechli a neopustili zemi. Tyto zákony byly často velmi přísné – při prvním zadržení byl Rom – muž – fyzicky potrestán, při druhém dopadení byl zmrzačen (vypalování, trhání apod.), při třetím byl zabit. V českých zemích byly zákony v této oblasti velmi přísné též, např. již v šestnáctém století byli kočovní Romové na základě nařízení Ferdinanda I. z českého území vypovězeni, později bylo Ferdinandem vydáno další nařízení, které se týkalo mučení romských mužů, ženy byly vykázány na práce. Později došlo ještě ke zpřísnění těchto nařízení – Leopold I. svým nařízením z roku 1697 vykázal Romy mimo zákon. V praxi to znamenalo, že zabití Roma nebylo trestné. (Man, 2001, s. 9-10)

V průběhu sedmnáctého století se objevilo prvotní úsilí panovníků o asimilaci Romů. V této oblasti byly koncem osmnáctého století výrazným způsobem proječovány zásahy zejména ze strany Marie Terezie a jejího syna Josefa II. Cílem těchto asimilačních pokusů bylo převychování Romů v usedlé rolníky. Dekrety, které byly postupně oběma panovníky vydávány, měly Romům přidělit půdu, kterou by obstarávali a Romové měli na jejich základě přijmout také křesťanská jména. Dále bylo těmito dekrety zakázáno Romům hovořit vlastním jazykem (romsky), nosit tradiční oděv, uzavírat mezi sebou sňatky. To vše pod trestem 25-ti ran holí. (Mann, 2001, s. 11)

Romové se také nesměli nazývat cikáni, ale pouze novosedláci či Noví Maďaři. Romští kováři měli zakázáno pracovat svým tradičním způsobem v sedě, měli nařízeno, aby pracovali ve stoje. Romské děti byly odebírány matkám a posílány na převýchovu. (Ryvolová in Manuš, 1998, s. 16)

2.2 Historie Romů od počátku 20. století do konce 2. světové války

Dvacáté století se, ač to Romové sami netušili, mělo stát velmi výrazným mezníkem v jejich historii. Především však v negativním smyslu dopadů na ně samé, neboť v průběhu let byly přijímány zákony a opatření, která měla ryze diskriminační charakter a jejichž cílem bylo potlačení jakýchkoli projevů odlišnosti Romů vůči většinovému obyvatelstvu.

Prvním velmi výrazným projevem diskriminačních snah v tehdejší Československu byl zákon č. 117/27 Sb. o potulných cikánech z roku 1927. Tento zákon a jeho prováděcí nařízení se vztahoval na kočovné Romy a osoby, které žili tzv. „po cikánsku“. Hlavním cílem tohoto zákona bylo zavedení povinné evidence Romů, kteří byli starší čtrnácti let. Každému byla vyhotovena tzv. cikánská legitimace, ve které byly uvedeny základní údaje o jejím držiteli (jméno, datum narození, zvláštní znamení, rodinný stav) a též zde byly otisky prstů. Tyto legitimace měly být původně určeny pouze pro kočovné Romy a potulné osoby, avšak zanedlouho došlo k tomu, že byly vystavovány všem Romům, i těm usedlým. Postupně došlo k vydání i další legitimace – tzv. kočovnického listu. Tento list povoloval jeho majiteli kočování a museli jej mít všichni kočovní Romové, ať již kočovali jednotlivě či ve skupinách. Obsah kočovnického listu byl podobný cikánské legitimaci – byly v něm údaje o osobách, na které se vztahuje, dále údaje o vozu, případně i o území, na kterém má osoba povolený pohyb. Umožňoval také zakázat Romům pobývat v určitých částech či obvodech měst a obcí. Tento zákon velmi výrazným způsobem zasahoval nejen do osobních práv (mohl nařídít i podrobení se lékařské prohlídce v zájmu veřejného zdraví), ale také narušoval rodinné vazby, neboť umožnil odebírat děti kočovných Romů a tzv. potulných rodin a umisťovat je do jiných rodin (často neromských) či do ústavů. (Nečas, 1999, s. 60-64)

Unucková však uvádí, že i přes tyto diskriminační snahy probíhala postupná integrace Romů do většinové společnosti. (Unucková, 2007, s. 11)

Období před druhou světovou válkou a období druhé světové války se pro Romy stalo nejtemnější kapitolou v jejich historii. Snahy nacistického Německa o vyhlazení osob, které neodpovídaly árijskému vzorci původu, se na počtu Romů velmi výrazným způsobem podepsaly. Z několika milionů osob se z koncentračních táborů vrátilo pouze

několik tisíc, které přežily tamější nelidské zacházení a podmínky. Po nástupu Adolfa Hitlera k moci byl postupnými kroky zahájen proces očisty německého národa od osob, které byly označeny za občany druhé třídy. Tyto kroky byly zaměřeny jak na Židy, tak na Romy. V roce 1935 bylo dokonce Dr. Ritterem navrženo zahájení nedobrovolné sterilizace Romů. Postupem času začaly být opatření vůči Romům čím dál přísnější. V roce 1938 byla na rozkaz Himmlera zahájena registrace všech „cikánů, cikánských míšenců a osob, které vedly cikánský způsob života“. Romové začali být postupně, stejně jako židé deportováni do koncentračních táborů, zejména Auschwitz II – Birkenau. (Šotolová, 1997, s. 61-62)

Tyto snahy o tzv. rasovou očistu se nevyhnuly ani naší zemi. Dnem 30. 11. 1939 byl přijat předpis, na jehož základě bylo zakázáno všem Romům kočovat a do doby dvou měsíců se museli usadit. V průběhu roku 1940 se podmínky pro Romy u nás ještě zhoršily, neboť došlo k otevření pracovních táborů v Letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu. Původně měly být do těchto táborů umísťovány osoby, které kočovaly a žily tzv. cikánským způsobem života. Romové, kteří měli trvalá bydliště a pracovali, zůstali na svobodě, avšak bylo nařízeno, že budou ihned zadrženi, pokud přestanou pracovat či opustí místo bydliště. V roce 1942 byl vydán výnos pro potírání tzv. „cikánského zlořádu“. Jeho cílem bylo evidovat všechny, které bylo možné označit jako „*cikány, cikánské míšence či osoby žijící po cikánsku*“. Tento výnos souvisel s nařízením Himmlera z roku 1938. (Nečas, 1999, s. 68-69)

V pracovních táborech, kam byli Romové u nás umísťováni, panovaly velmi špatné stravovací a hygienické podmínky. Díky tomu se postupně v obou táborech začaly vyskytovat infekční onemocnění, což vedlo až k epidemiím tyfu mezi uvězněnými. Oba tábory skončily pod karanténou (Lety – únor 1941, Hodonín – prosinec 1942). V období druhé světové války bylo do koncentračního tábora Auschwitz II – Birkenau odvezeno z protektorátu Čech a Moravy 4495 Romů, přičemž - jak uvádí Nečas – 40 % z nich tvořily děti. (Nečas, 1999, s. 70 – 79)

2.3 Historie Romů u nás od 1950 do konce 20. století

Druhá světová válka vedla na našem území k téměř úplnému vyvraždění Romů. Ti, kteří přežili, často ztratili v koncentračních táborech celou rodinu. Nyní se vraceli domů, do míst odkud byly násilím vytrženi, ke způsobu života, který pro ně byl přirozený. Bohužel ani následující období pro ně nemělo být obdobím klidu.

Po skončení 2. světové války se řada Romů v průběhu 50. let postupně přestěhovala ze Slovenska do Čech a na Moravu za práci či bydlením. V roce 1958 došlo ke schválení zákona č. 74 o trvalém usídlení kočujících osob. Tento zákon nařizoval všem osobám, které doposud žili kočovným způsobem života usídlení i přes jejich nesouhlas. Za porušení tohoto zákona mohla být osoba odsouzena k odnětí svobody v rozmezí od šesti měsíců až na tři roky. Od 60. let začaly tehdejší národní výbory vytvářet seznamy Romů, kteří v daných obcích či městech bydleli. Tyto seznamy byly později využity při realizaci likvidace romských osad, neboť v roce 1965 bylo vládou rozhodnuto o rozptylu romského obyvatelstva. K řešení této otázky byl ustanoven Vládní výbor pro cikánské obyvatelstvo. To v praxi znamenalo, že v místech, kde žilo více Romů pohromadě, došlo k jejich umístování na místa jiná, na kterých doposud žádní Romové nežili. Cílem rozptylu romského obyvatelstva bylo, aby v obci nežilo více než pět procent Romů. Tyto snahy měly za následek nejen násilné přesunutí rodin z jejich domovů, ale i zpřetrhání rodinných vazeb, neboť tradiční romská rodina není tvořena jen rodiči a dětmi, ale zahrnuje i širší příbuzenstvo. (Unucková, 2007, s. 14)

Mann uvádí, že státní správa neprojevila v poválečném období žádné snahy o integraci Romů. Naopak jejich snahy byly především asimilační, neboť hlavním cílem bylo, aby se Romové přizpůsobili většinovému obyvatelstvu a vzdali se svého způsobu života. Tím došlo k potlačení jejich vlastní identity – měli zakázáno kočovat, zakládat soubory, zpívat romské písně ve školách, nesměly vycházet romské knihy a samotní Romové byli označováni jako „Občané cikánského původu“. (Mann, 2001, s. 36)

V roce 1969 vznikl Svaz Cikánů-Romů v České i Slovenské republice navzdory asimilačním snahám v zemi. Členy tohoto svazu byly v České republice např. Miroslav Holomek, Antonín Daniel, Tomáš Holomek (první romský právník). O tři roky později byla členy svazu podána žádost o přiznání statutu národnosti pro Romy, avšak nebylo jí

vyhověno a o rok později – 1973 byl svaz rozpuštěn. Jak uvádí Davidová, hlavním důvodem pro zrušení svazu byl strach ze skutečnosti, že by svaz dokázal prosadit svou žádost o přiznání statutu národnosti. (Davidová, 2004, s. 215-216)

Asimilační snahy byly stále více komunistickým režimem uplatňovány, a to ve formě skryté i otevřené. Romové měli zakázáno mluvit svým jazykem, byly zničeny tradiční vazby v romské komunitě, docházelo k převýchově romských dětí v ústavech, čímž došlo právě k narušení rodinných vazeb, které tvoří základ romské komunity. (Ryvolová in Manuš, 1998, s. 17)

Zlomovým rokem v oblasti postavení Romů ve společnosti je rok 1989. Díky změně režimu dochází ke vzniku a zakládání politických stran a hnutí. Zástupci Romské občanské iniciativy (ROI) jsou jednou ze stran, která se dostala do parlamentu. Na tento úspěch rychle reagovali i další Romové a zakládali romská občanská sdružení, která svou činnost zaměřovala především na oblast vzdělávání, kultury. V tomto období začaly vycházet také první romské noviny a časopisy, periodika. (Unucková, 2007, s. 15)

Bohužel však následující období, zejména rok 1993, byl pro mnohé z Romů rokem velmi těžkým, neboť díky rozdělení tehdejší Československé republiky došlo pro některé z nich k problémům, které zasáhly celé rodiny. Díky schválení zákona o nabývání a pozbývání státního občanství musela řada Romů požádat o české občanství. Jak uvádí Davidová „.....svou protiprávností či nedomyšleností postihl tisíce Romů a učinil z nich cizince ve vlastní zemi, bez práva na zaměstnání, někdy i ubytování a zbavil je práva pobírat jakékoliv sociální dávky v podpoře při nezaměstnanosti.....rodinné přídatky na děti, jakož i platby důchodové...“(Davidová, 2004, s. 241).

Tyto skutečnosti poté ovlivnili řadu rodin v oblasti pracovní, bytové, vzdělávací. V návaznosti na tuto skutečnost a postupný vývoj byla v roce 1997 poprvé zpracována zpráva o situaci romské komunity, která se měla stát podkladem pro koncepci integrace romské komunity, která byla schválena v roce 1999. (Unucková, 2007, s. 15)

Davidová však uvádí, že 90. léta se v mnohých oblastech stala pro Romy velmi důležitým mezníkem, neboť v některých oblastech došlo k pozitivním změnám:

- Romská občanská iniciativa se stala členem Mezinárodní romské unie (International romani Union), čímž byla podpořena mezinárodní spolupráce romských zástupců,
- možnost výuky romského jazyka a romistiky na vysokých školách,
- vznik Muzea romské kultury v Brně (1991), činnost tohoto muzea je významná jak pro samotné Romy – tak i pro většinou společnost (seznámení s romskou kulturou)
- vznik a činnost romských souborů, sdružení,
- vydávání romského tisku a knih s romskou tematikou,
- vysílání rozhlasových pořadů určených pro Romy. (Davidová, 2004, s. 234-241)

Historie Romů je velmi dlouhá a často plná projevů nepochopení a pronásledování, neboť se vždy odlišovali od obyvatel zemí, které jim poskytly útočiště – zpravidla však pouze na krátký okamžik, než byli nuceni se vydat opět na cestu jinam. Je tedy pochopitelné, že mnohé projevy Romů měly sloužit zejména jako ochrana či obrana vůči majoritnímu obyvatelstvu, které se proti nim často stavělo do opozice. Snahy o pochopení a přizpůsobení byly vždy vyžadovány pouze od Romů, nikoli od většinového obyvatelstva. Naštěstí se i mezi většinovou populací najdou takoví, kteří se snaží pochopit a porozumět odlišným tradicím, kultuře a jazyku Romů. Toto dokládá i skutečnost, že v současné době funguje mnoho organizací, komisí či jiných subjektů, které se snaží svou činností pomoci Romům, ať již v oblasti uplatnění občanských práv, oblasti bytové, pracovní či v oblasti vzdělávání (zřízení Rady vlády pro záležitosti romské menšiny, pozice romských poradců na pracovištích státní správy a samospráv, romští asistenti prevence kriminality, romští pedagogičtí asistenti ve školách, činnost neziskových organizací – např. Romea, o.p.s. atd.). Záleží tedy nejen na Romech, ale i příslušnících většinové společnosti, jak se bude budoucnost Romů v České republice utvářet a jaké podmínky pro ně budou nastaveny.

3 ROMSKÁ RODINA A KOMUNITA, TRADIČNÍ ŘEMESLA

Rodina je pro každého člověka institucí, která jej ve svém důsledku formuje od narození až do dospělosti. Často je pro jednotlivce tou prvotní skupinou, která jej učí základním dovednostem, které člověk později v interakci s dalšími podněty rozvíjí a zdokonaluje.

3.1 Romská rodina a komunita

Rodina byla pro Romy vždy velmi důležitá, což bylo dáno především historickým vývojem, kterým si Romové za celá staletí prošli. Pro členy většinové společnosti byly často pouze vydědenci a z jejich strany se potýkali s pronásledováním a nedůvěrou. Proto má rodina pro Romy tak důležitý význam, neboť to byla právě ona, která jim zajišťovala v těžkých dobách podporu a ochranu před vnějším světem, často představovala jedinou instituci, která pomáhala svým členům přežít tato těžká období. Tímto vývojem došlo díky staletím k upevnování vztahů uvnitř romské rodiny a komunity a k vývoji pevně daných struktur pravidel, která byla po jednotlivých členech komunity vyžadována. Není proto divu, že tento vývoj měl také za následek posilování nedůvěry vůči členům většinové společnosti, kteří se k Romům často chovali velmi špatně. (Horváthová, 1999, s. 20)

Život uvnitř romské komunity probíhal za účasti všech členů a jednotlivec jako takový neměl šanci v tehdejší společnosti na přežití. Pro romskou komunitu byla síla právě ve skupině, množství členů, kteří si vzájemně pomáhali a kde měl každý svou funkci. Nejtěžším trestem tedy pro člena komunity bylo a v podstatě stále je vypovězení z komunity. Děti nebyly součástí pouze rodiny, do které se narodily, ale byly součástí celé komunity – do určité míry lze tedy konstatovat, že na výchově dětí se podílela celá komunita, neboť děti se učily napodobováním dospělých. Komunita pro své členy plnila tedy velmi mnoho důležitých funkcí – ochrannou, vzdělávací, sociální, byla vůči svým členům solidární, avšak také po nich požadovala dodržování vnitřních pravidel a norem, za jejichž porušení byli členové potrestáni. Mezi hlavní normy, které s životem v komunitě souvisely, patřily především normy týkající se chování žen a normy týkající se přípravy a konzumací jídla. Na základě dodržování či nedodržování těchto norem příprav pokrmů poté docházelo k rozlišování jednotlivých romských komunit a skupin

na „*žuže Roma*“ – tedy ty čisté a na „*degeša Roma*“ – ty nečisté – Romy. Soudržnost romské komunity byla po staletí velmi pevná, avšak vzhledem k tlakům většinové společnosti došlo časem k narušení těchto pevných pravidel, norem a struktur a romská komunita jako taková se již nedokázala o své členy plně postarat – zejména v oblasti sociální. Zásahy komunistického režimu v naší zemi s asimilačními snahami vedly k tomu, že soudržnost romské rodiny byla narušena – to můžeme vidět na skutečnosti, že od roku 1950 začalo vlivem příslušníků většinové společnosti docházet k umístování romských dětí do výchovných zařízení. (Horváthová, 1999, s. 20-21)

Vzhledem k patriarchálnímu uspořádání tradiční romské rodiny to byl vždy muž – otec, který byl její hlavou. On zajišťoval pro rodinu peníze, rozhodoval o budoucích partnerech svých dětí a jeho povinností bylo také dohlížet na chování členů své rodiny – toto se týkalo zejména ve vztahu k manželce a dcerám. Pokud došlo k úmrtí otce, často jeho pozici převzal nejstarší syn v rodině. Navzdory tomuto uspořádání to byla však právě žena, na níž bylo každodenní fungování rodiny závislé – ona se starala o chod domácnosti, zajištění jídla a o péči a výchovu dětí. Vždy však byla povinována poslouchat svého manžela, neboť on vystupoval jako autorita navenek rodiny v rámci romské komunity. (Mann, 2001, s. 30)

V tradiční romské rodině – potažmo v romské komunitě měli velmi významné postavení staří lidé, kterým byla prokazována velká vážnost a úcta zejména z důvodu životních zkušeností, které poté předávali dalším členům komunity. Velmi významnou osobou v rámci romské komunity byl tzv. „*vajda*“. Byl jím označován muž, který v rámci komunity plnil funkci, která by mohla být přirovnána k pozici vůdce či náčelníka. V mnoha případech byla tato funkce buď dědičná či do ní byl muž zvolen ostatními muži v rámci komunity. Většinou se jednalo o nejstaršího muže a v rámci komunity plnil několik funkcí – oddával nové páry, plnil roli obřadníka při pohřbech, plnil pozici soudce při sporech v rámci komunity, či pokud došlo k porušení pravidel komunity, svolával tzv. *kris*. (Davidová, 2004, s. 100-102)

Velmi významné postavení v rámci komunity měly kromě *vajdy* také staré ženy, označované jako „*phuri daj*“. Tyto ženy se vyznaly díky svým zkušenostem, které získaly v průběhu života v bylinkářství a často plnily funkci porodní báby v komunitě. (Lázničková, 1999, s. 53)

Postavení ženy v rámci komunity bylo sice vždy podřízeno manželovi, avšak její postavení bylo do značné míry ovlivňováno také počtem dětí, které žena měla. Pokud byla žena neplodná a nemohla mít děti, bylo na ni nahlíženo s politováním či opovržením a muž měl právo ji opustit. Opačným způsobem to však nefungovalo. (Lázničková, 1999, s. 53)

Děti v romské rodině byly od malička vedeny k samostatnosti, neboť vzhledem k tomu, že rodiny byly velmi početné, často nebyla možnost se jim věnovat individuálně. To však neznamená, že by byly zanedbávány. Dívky byly již od útlého věku zapojovány do domácích činností a prací, do péče o mladší sourozence. Tím, že pomáhaly matce, se samy připravovaly i na svou budoucí roli. Chlapci byly nápomocni svému otci, čímž se často připravovali na svou pozici, v rámci romské komunity docházelo k dědění řemesla z otce na syna. (Lázničková, 1999, s. 54)

V minulosti o výběru partnera v rámci romské komunity rozhodoval otec rodiny. Manželství však často nebylo uzavíráno v tradičním smyslu – tedy úředně, ale pouze v rámci komunity. Tento obřad zasnoubení se nazýval „*mangavipen*“ a ve většině případů je prováděl právě *vajda*. Rodiče mladého páru se společně dohodli na podmínkách jejich soužití a *vajda* následně provedl obřad, při němž mladému páru přes překřížená zápěstí ovázal červený šátek a do dlaní nalil červené víno (nebo pálenku). Tímto byl pár považován v rámci komunity za manžele. Svatby úřední se poté často uzavíraly, až když měla rodina děti a to zejména z důvodu jejich pokřtění. (Lázničková, 1999, s. 55-57)

Romská rodina, potažmo i komunita, si vždy velmi cenila dětí, jak praví jedno z mnoha romských přísloví *Nane čhave, nane bacht!* (Nejsou děti, není štěstí!). Pro romskou rodinu bylo narození každého dítěte radostnou událostí, o to radostnější, pokud se jako prvorozený narodil chlapec. Křest dětí probíhal v kostele a pro rodinu byl výběr kmotra či kmotry velmi důležitý a často tuto funkci plnili Neromové – především sedláci, neboť tím měla rodina zajištěnou alespoň nějakou podporu v případě, že by potřebovala pomoc se zajištěním jídla, ošacení apod. (Unucková, 2007, s. 21)

Křest byl také důležitý z toho důvodu, že se věřilo, že až do doby křtu může být dítě ohroženo zlými silami. Proto, jak uvádí Lázničková, se mu často až do doby než bylo pokřtěno, uvazovala na zápěstí červená šňůrka, která jej měla ochránit. Každé romské dítě mělo dvě jména – oficiální, které mělo zapsáno v rodném listu a romské

jméno tzv. „*aver nav*“ či „*anav*“, pod kterým bylo známo v romské komunitě a často jej užívalo po celý život. Toto jméno mělo i funkci ochrannou – ochraňovalo jedince před zlými silami a sloužilo ke skrytí identity před Neromy. (Lázničková, 1999, s. 57)

Kromě narození dítěte a jeho pozdějšího křtu, mělo v rámci komunity velmi výraznou úlohu i těhotenství a úmrtí. Všechny tyto události, byly spojeny s řadou pravidel, která musela být dodržována. Cílem dodržování těchto pravidel v těhotenství bylo, aby proběhlo bez komplikací a narodilo se zdravé a šťastné dítě. Dodržování přísných pravidel se však nevztahovalo pouze na období těhotenství, ale i období šestinedělí po porodu – žena byla v tuto dobu považována za nečistou a nesměla např. vykonávat domácí práce – vařit, prát apod. Také úmrtí člena rodiny bylo spojeno s řadou pravidel a rituálů. Tím nejčastějším bylo dodržování tzv. *vartování* – to se dodržovalo až do doby pohřbu a v podstatě se jednalo o bdění u zemřelého, jehož cílem bylo zabránit zemřelému, aby se vrátil a strašil rodinu jako „*mulo*“. Při *vartování* se vyprávěly příběhy z jeho života, rodina v tomto období měla zakázáno zpívat, tancovat. Pozůstali poté museli dodržovat smutek po celý rok a ženy chodily v černém, někdy si dokonce ostříhaly vlasy. (Lázničková, 1999, s. 56-57)

3.2 Tradiční řemesla a způsob obživy

Příslušníci většinové společnosti mají v dnešní době často o Romech mnohdy velice zkreslené představy, které jsou v negativním směru často upevňovány sdělovacími prostředky. V oblasti zaměstnanosti Romů to často platí dvojnásobně, neboť průměrný představitel většinové společnosti si jej ve spojitosti s prací představuje především jako dlouhodobě nezaměstnaného závislého na příjmech ze sociálních dávek. Chybu však nemůžeme hledat pouze u Romů, ale i v nastavení většinové společnosti, která leckdy právě svými neuváženými kroky způsobila tyto negativní důsledky a na současnou situaci Romů nese lví podíl.

Je sice pravdou, že mnoho Romů se od 90. let potýká s nezaměstnaností, avšak tato skutečnost souvisí do určité míry s tím, že v době před druhou světovou válkou se mnozí z nich často živili tradičními řemesly, která byla s jejich životy spjata. Bohužel však postupem času – především v průběhu 50. let vlivem industrializace a vlivem tehdejšího komunistického režimu – došlo k úpadku těchto řemesel a Romové

se na pracovním trhu začali uplatňovat především na nekvalifikovaných pracovních pozicích. (Davidová, 1999, s. 47)

Mezi tradiční řemesla, kterými se Romové po několik desítek let ne-li staletí živili a které předávali z otce na syna, patřila:

Kotlářství – toto řemeslo bylo vykonáváno především Romy Olašskými. Jak již název napovídá, kotlářství bylo zaměřeno na výrobu kotlů, talířů či jiných výrobků, přičemž pro výrobu bylo využíváno především mědi. Tento způsob obživy byl spojen zejména s potřebou kočování, neboť kotlář musel neustále hledat místa odbytu pro své výrobky. To se po roce 1958 stalo nemožné, neboť díky zákazu kočování byli tito Romové nuceni se usídlit. (Davidová, 1999, s. 47)

Kovářství – řemeslo, které bylo vykonáváno na velmi jednoduchém principu - romští kováři tavili železo v ležatých pecích. Tato pec byla vzhledem k častému kočování přenosná a skládala se z malé kovadliny, měchu a krátké železné tyče, která se zarážela do země. Z tohoto důvodu pracovali romští kováři buď v kleče, nebo v sedě. Ačkoli byli romští kováři často přijímáni při panstvích a klášterech, nemohli být členy tamějších cechů, neboť byli považováni za cizince. Tato skutečnost měla pak dopad na samotné kováře v tom, že si nemohli založit vlastní dílnu a byli nuceni kočovat, což mělo vliv na jejich sociální a ekonomickou situaci. (Daniel, 1999, s. 47)

Zvonařství – patřilo též k tradičnímu romskému řemeslu, zvonaři byli v této oblasti velmi zruční a nečinilo jim problémy odlévat zvony různých velikostí z bronzu a později z mosazi. (Daniel, 1999, s. 48)

Korytářství – toto řemeslo je v některých zemích jihovýchodní Evropy stále provozováno technikou, která v průběhu let nedoznala žádných změn. V období první republiky byla na našem území provozována rumunskými Romy. Při výrobě koryt, bylo nejtěžší prací počáteční tvarování koryta, které bylo prováděno speciálně pro toto upravenými sekerami. (Daniel, 1999, s. 48)

Košikářství – zástupci tohoto řemesla se dělili na dvě skupiny, a to na košíkáře, kteří pletli jednoduché koše z vrbového proutí, které nebylo loupané a na košíkáře, kteří pletli koše z bílého loupaného proutí. (Daniel, 1999, s. 48)

Výroba valků – jednalo se o výrobu cihel z nepálené hlíny, které bylo velmi rozšířené, neboť hlavním důvodem byl neomezený přístup Romů k přírodním

materiálům – zde především k hlíně. Původně si Romové vyráběli cihly pouze pro vlastní potřebu, postupem času je však začali i prodávat. Samotný postup výroby byl velmi jednoduchý – hlavní surovinu tvořila především jílová hlína, která byla následně smíchána s kousky slámy či koňským trusem a vtlačena do dřevěných forem. Tyto cihly byly poté vyklopeny a ponechány na slunci k vyschnutí. (Daniel, 1999, s. 49)

Další tradiční romská řemesla (Daniel, 1999, s. 49-50).

- výroba hudebních nástrojů,
tkaní na krosienkách – bylo doménou především romských žen a dívek,
- výroba košťat,
- koňské handlířství,
- překupnictví,
- romští hudebníci.

Tradiční vazby v rámci romské rodiny a komunity měly a i nadále mají pro Romy velmi důležitý význam, a to zejména z důvodu zachování soudržnosti jedince se skupinou a pro podpoření pocitu sounáležitosti. I přes úsilí většinové společnosti, která se v historickém vývoji snažila o jejich asimilaci a často vnucení způsobu života a hodnot „gádžů“ a přes negativní dopady těchto pokusů (umísťování romských dětí do dětských domovů, romská prostituce) si Romové i přesto nadále zachovávají své „romipen“, které sdílí právě s dalšími členy své komunity. Pocit sounáležitosti – pocit toho, že je Rom součástí větší rodiny – komunity vystihuje nejlépe toto romské přísloví „*Oda dženo mardo, so ačhila čoro, oda mek goreder, so hino korkoro*“ - „*Zle je tomu, kdo je chudý, ještě hůř tomu kdo je sám.*“

4 ROMOVÉ A VZDĚLÁVÁNÍ

Problematika vzdělávání romského etnika je v současné době velmi ožehavým tématem. Snahy o nastavení podmínek při vzdělávání Romů byly v minulosti často nastaveny nevhodným způsobem.

Prvotní snahy o řešení problému vzdělávání můžeme spatřovat již v období Marie Terezie, která zavedla povinnou školní docházku a v nařízeních jejího syna Josefa II. – ten se problematice vzdělávání věnoval též a připisoval mu velkou důležitost. Pozdější snahy ze strany státu o zapojení romských dětí do školní docházky se ale neselekávaly s velkými úspěchy zejména proto, že Romové byli většinou společností diskriminováni a toto jejich postavení ve společnosti mělo dopad i na samotný přístup ke vzdělání – získané vzdělání mohli uplatit jen v minimální míře, často však téměř vůbec ne. (Nečas, 1999, s. 43)

Pozvolnou změnu poté přinesly až 50. léta 20. století, kdy byl ze strany vládnoucí komunistické strany uplatňován asimilační přístup k romskému obyvatelstvu a rodiče byli doslova nuceni své děti posílat do škol, jinak jim za to hrozily vážné tresty – odebrání dětí, dávek. Místo toho, aby bylo rodičům adekvátním způsobem vysvětleno, proč by dítě mělo chodit do školy, jaká pozitiva mu to může přinést, apod., jim to bylo nařízeno a ze strany učitelů, sociálních pracovníků a jiných představitelů státu bylo požadováno, aby rodiče na své děti nehovořili romsky. Při realizaci těchto opatření nebyla projevena snaha o pochopení Romů a jejich způsob života a vzdělávání. To samozřejmě vedlo k neúspěchům, které byly – jak jinak přisuzovány právě romským rodinám. (Mann, 2001, s. 36)

Problémy, které vyvstávaly v oblasti vzdělávání romského etnika před rokem 1989, se snažila vládnoucí třída řešit postupným sestěhováním romských rodin do určitých částí měst a obcí. Tím však docházelo ke vzniku ghett a později i tzv. spádových škol, kam právě děti z těchto lokalit docházely. Ředitelé těchto škol se snažili situaci často řešit tím, že romské děti nechávaly na základě psychologických vyšetření přeřazovat do škol zvláštních (dnes speciálních). Po roce 1989 toto řešení bylo stále často uplatňováno, avšak romští rodiče se začali bránit a přeřazování již podléhalo přísnějším kritériím a nebylo již tak snadno realizovatelné. (Balabánová, 1999, s. 335)

Jak uvádí Václav Miko „*Vzdělání, respektive jeho absence či nedostatečnost, vytváří podstatný problém způsobující disproporci sociálního postavení Romů a vytvářející cizost, jakousi vzájemnou ztrátu důvěry.*“ (Miko, 2010, s. 120)

Vzdělávání Romů a přístup ke vzdělávání je v jednotlivých stupních vzdělávacího systému pro Romy často spojen s řadou problémů, negativ či jiných překážek, se kterými se musí potýkat.

Vzdělávání v mateřské škole

Předškolní vzdělávání je pro dítě velmi důležité, neboť se jedná o první cílenou formu vzdělávání v rámci systémového celku, se kterým se dítě ve svém životě setkává. Úspěch tohoto vzdělávání je do určité míry provázán s rodinou dítěte, neboť rodiče jsou do něj ze strany pedagogů zapojováni nejvíce – v pozdějších formách vzdělávání jsou sice zapojováni též, ale právě předškolní vzdělávání do velké míry ovlivňuje pozdější vztah dítěte k této instituci, k plnění úkolů apod. V případě romských dětí to platí několikanásobně, neboť jak uvádí V. Miko „*bez aktivní účasti romských rodičů děti je předem každý plán ztracen.*“ *Je tedy nezbytné motivovat rodiče k aktivní účasti na docházce dítěte a na jeho vzdělávání, což může být velmi složitý úkol.*“ (Miko, 2010, s. 122)

K problematice účasti romských dětí v předškolním vzdělávání se vyjadřuje i **Zpráva o stavu romské menšiny za rok 2015**. V této zprávě na základě zjištěných údajů od spolupracujících subjektů, které poskytly informace pro její zpracování, je uvedeno, že i nadále se předškolní vzdělávání skrze mateřské školy potýká s nízkou účastí romských dětí a poukazuje na skutečnost, že pokud je romské dítě předškolního věku zapojeno do předškolní výchovy, rodiče jej často umisťují spíše do přípravných tříd základních škol. (Zpráva o stavu romské menšiny za rok 2015, s. 27, online)

K určitým změnám v rámci zapojení romských dětí do předškolní výchovy jistě dojde díky novele školského zákona, která je platná od 1. 1. 2017. Tato novela velmi výrazně ovlivňuje účast dětí (nejen romského původu) na předškolním vzdělávání tím, že ustanovuje poslední ročník předškolní výchovy – tedy rok před zahájením povinné školní docházky za povinný. Paragraf č. 34 výše zmíněného zákona říká „.... *Od počátku školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne pátého roku věku,*

do zahájení povinné školní docházky dítěte, je předškolní vzdělávání povinné, není-li dále stanoveno jinak.“ (Školský zákon, online)

Tento krok však může být dvousečnou zbraní. Na straně jedné je pozitivní snaha o to, aby děti, které budou nastupovat do školy, byly pro tento vstup připraveny. Doposud nebyla účast na předškolním vzdělávání povinná a mohli jsme se setkat s tím, že řada romských dětí právě díky tomu neprošla vůbec předškolním vzděláváním – finanční důvody rodiny, nedocení předškolního vzdělávání. To mělo samozřejmě velmi výrazný dopad na dítě při nástupu do první třídy. Na druhou stranu je i předškolní vzdělávání pro rodinu finančně náročné – zejména pro romské rodiny. Problémem může být také kapacitní nedostatečnost mateřských škol, které nebudou schopny přijmout všechny děti, na které se tato povinnost vztahuje.

S problematikou nástupu do školy souvisí také posuzování školní zralosti.

Posuzování školní zralosti

Před nástupem dítěte do základní školy je vyžadováno posouzení v pedagogicko - psychologické poradně, kde je na základě standardizovaných testů posouzeno, zda je dítě dostatečně zralé pro vstup do školy. Tyto testy nezohledňují sociální realitu romské populace a jsou vytvořeny na základě průměru většinové společnosti. Na základě výsledků těchto testů poté romské děti vychází jako nezralé pro školní docházku či inteligenčně nedostačující a jsou poté buď rovnou zařazovány do škol speciálních či jsou tam později přerazovány. (Balabánová, 1999, s. 336 -340)

Vzdělávání na základní škole

Nástup do první třídy je pro každé dítě zdrojem změn, které v souvislosti s plněním školní docházky musí zvládnout. Pro romské děti je tento nástup provázen řadou dalších překážek, se kterými se dítě z majoritní společnosti nemusí potýkat, avšak romské dítě je – pokud chce školní docházku úspěšně zvládnout – musí překonat.

Vzhledem ke skutečnosti, že pouze malé procento romských předškoláků navštěvuje zařízení k tomu určené, je pro ně nástup do první třídy spojen s řadou velmi náročných situací. Tou hlavní je fakt, že díky neúčasti v předškolním vzdělávání

si obtížně zvykají na nové prostředí, které je často velmi odlišné od rodinného zázemí, kde dítě vyrůstá. Školní úspěšnost poté do velké míry ovlivňuje také jazyk, ve kterém je vyučování realizováno, neboť čeština není pro mnohé z nich mateřským jazykem – tím je romština či spíše romský etnolekt češtiny. (Šotolová, 2000, s. 39- 40)

Nezvládnutí vyučovacího jazyka má poté přímý dopad na další prospěch žáka a jeho celkový vztah ke škole. Je totiž logické, že pokud dítě nedokáže plně porozumět informacím, které jsou mu předávány, začne mít vůči škole negativní pocity, které mohou ovlivňovat i jeho školní docházku (zvýšení počet absencí, záškoláctví, zhoršené chování, nezájem o pokračování ve studiu apod.). Dítě tedy brzy začne zaostávat za svými spolužáky ne proto, že by bylo méně inteligentní, ale pouze z důvodu komunikačních bariér. (Nečas, 1999, s. 97). Hübschmannová proto říká: „*Pro učitele by bylo účelné, aby se seznámili alespoň se základy romštiny a získali představu, jak výuka v češtině zatěžuje romské dítě a z čeho vyplývají jeho „chyby“ v češtině: z jakých interferenčních oblastí romštiny-češtiny, anebo z jakých interferenčních oblastí romského etnolektu češtiny-češtiny normativní.*“ (Hübschmannová, 2002, s. 73)

Školský zákon, který se vyjadřuje i ke vzdělávání dětí národnostních menšin, umožňuje na základě paragrafu 13 toto: „*Příslušníkům národnostních menšin se zajišťuje právo na vzdělávání v jazyce národnostní menšiny, a to za podmínek stanovených v § 14.*“ (Školský zákon, online). V praxi však k tomu, aby vyučování probíhalo v romštině, nedochází.

Velmi špatné studijní výsledky poté často vedou k tomu, že jsou romské děti posílány na psychologická vyšetření a přerazovány do speciálních škol. (Nečas, 1999, s. 97)

Důvodem pro přerazení romského dítěte kromě špatných studijních výsledků, které se poté při posouzení v psychologické poradně jeví jako inteligenční nedostačivost bývá také často v některých případech žádost samotných rodičů o přerazení, neboť oni sami mají často základní vzdělání získané na tomto typu školy a tedy pokud byla dobrá pro ně, bude dobrá i pro jejich děti. Mezi dalšími důvody přerazení mohou být mírnější nároky, které jsou na dítě ve speciální škole kladeny, dále fakt, že dítě má mnohdy na speciální škole již některého ze svých sourozenců či jiných příbuzných, tedy nebude sám vystaven okolí a v neposlední řadě i tlak ze strany samotného vedení školy k přerazení dítěte na speciální školu. (Unucková, 2007, s. 17)

Problémy, které má romský předškolák při vstupu na základní školu může do značné míry pomoci snížit pedagogický asistent a přípravné ročníky.

Asistent pedagoga

V současné době na některých školách jsou využívány pozice tzv. asistenta pedagoga. O zřízení této funkce na škole žádá ředitel školy příslušný školský úřad. V případě, že je funkce schválena je to právě ředitel, který stanoví obsahovou náplň pracovní pozice asistenta. Na pozici může být následně dle nastavených kritérií školského zákona přijata osoba, která je starší 18 let a má dokončené minimálně základní vzdělání. Dalším požadavkem je absolvování kurzu pedagogického minima, který je určen pro asistenty. Konkrétní požadavky na odbornou kvalifikaci asistenta pedagoga jsou vymezeny zákonem č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících. Asistent pedagoga poté pracuje pod vedením učitele a pomáhá mu při realizaci vyučování. Někteří z asistentů jsou Romové, což je výhoda zejména ve školách, kde převažují právě žáci romského etnika. Je tím tak možno předcházet vniku problémů v oblasti komunikace, asistent může díky znalosti romského jazyka žákům lépe vysvětlit, co je po nich požadováno. Důležitá je také skutečnost, že asistent působí jako pojítko mezi dítětem a jeho rodinou a školou. (Šotolová, 2000, s. 44-45)

Přípravné ročníky

Přípravné ročníky jsou v České republice zřizovány od roku 1993. Tyto „přípravky“ jsou určené pro děti, které jsou ve věku pěti let či ty, u kterých byla odložena školní docházka. U dětí, které dochází do přípravných ročníků, je pozitivně ovlivněn proces adaptace dítěte na pozdější vstup do první třídy. Schopnosti dítěte jsou rozvíjeny jak v oblasti sociální, tak v oblasti vzdělávání (rozumová oblast, motorická oblast) a v oblasti komunikační. Díky tomu dochází také k úzké spolupráci mezi rodinou dítěte a školy. (Balabánová, 1999, s. 344)

Problémem však v této oblasti může být skutečnost, pokud nejsou přípravné ročníky dobře dostupné z bydliště romských rodin. Pokud totiž jsou ve větší vzdálenosti od bydliště, je pouze malé procento rodičů, kteří budou své děti do těchto tříd schopni

či ochotni dopravovat. Tato situace je v přímé souvislosti s finančním zázemím rodiny. (Navrátil, 2003, s. 114)

Nejsou to však pouze problémy, které souvisí přímo s vzděláváním, které docházku dítěti do školy znepříjemňují. Jsou to i problémy, které docházku ovlivňují, ale jsou způsobeny jinými faktory – např. romské dítěte se musí častěji než dítě z většinové společnosti potýkat se šikanováním či jinými projevy nepřátelského chování ze strany svých spolužáků nebo dokonce i učitelů. Dalším faktorem, který ovlivňuje docházku, je celková situace rodiny – pokud je finanční situace špatná, často má dopad na zvýšenou absenci žáka a na plnění jeho školních povinností (nepřipravenost do školy neboť rodina je odpojena od elektřiny, absence z důvodu nemožnosti zajistit dítěti svačinu apod.) (Unucková, 2007, s. 17)

Středoškolské studium

Ukončení povinné školní docházky pro mnoho z Romů – doposud bohužel znamená – ukončení procesu vzdělávání celkově. Ti, kteří se rozhodnou pokračovat ve studiu na střední škole často nastoupí do učebních oborů, avšak jen málokterý ze studentů vydrží dokončit celou dobu studia a končí již po prvních měsících. Tato situace má poté negativní dopady na možnost pracovního uplatnění na trhu práce, neboť se základním vzděláním jsou těmto absolventům nabízeny především pozice nekvalifikovaných pracovních sil, jejichž finanční ohodnocení není příliš vysoké, a tak se řada z nich potýká s dlouhodobou nezaměstnaností. (Šotolová, 2000, s. 39)

To, zda bude romské dítě ve školském systému vzdělávání úspěšné či nikoliv, do značné míry ovlivňuje jeho vlastní rodina a to, jak k tomuto problému přistupuje a jaký význam přikládá vzdělání či jakého vzdělání dosáhli rodiče tohoto dítěte. Problematikou úspěšnosti Romů v oblasti vzdělávání se zabývá i Fónadová. Ta hovoří o tzv. sociálně mobilitních dráhách. (Fónadová, 2014, s. 73-90)

Fónadová v praxi rozlišuje tři druhy těchto drah – první typ se dle ní vyznačuje tím, že samotná romská rodina podporuje dítě ve vzdělávání a vytváří mu pro něj dobré podmínky v rámci zázemí rodiny a rodina - ač dodržuje romské hodnoty, vymyká se svým založením představě většinové společnosti o „problémových či nepřizpůsobivých Romech, kteří nechodí do školy a žijí ze sociálních dávek“. (Fónadová, 2014, s. 73)

Druhý typ mobilitní dráhy se dle Fónadové vyznačuje tím, že dítě není ze strany rodiny od vzdělávání odrazováno, ale ani mu rodina výrazněji nepomáhá v plnění jeho školních povinností. U tohoto typu mobilitní dráhy je důležité i osobnostní nastavení dítěte a to, jakým způsobem je schopno se danými podmínkami vypořádat (negativní projevy ze strany spolužáků, slabší ekonomické zázemí rodiny...). (Fónadová, 2014, s. 83-84)

Třetí typ mobilitní dráhy je charakteristický tím, že zahrnuje děti romských rodičů, kteří již sami mají minimálně středoškolské vzdělání – tedy tyto děti již mají jiné výchozí pozice při realizaci svého vzdělávacího procesu a vzdělání je pro jejich rodiče významným faktorem (často mají vysokoškolský titul). (Fónadová, 2014, s. 90)

Pozitivním příkladem může v této oblasti být působení romské střední školy sociální, která funguje od roku 1998 a kterou navštěvují výhradně romští studenti. Na této škole se připravují jak v denní tak dálkové formě studia na výkon povolání sociálních pracovníků či pedagogických asistentů. (Mann, 2001, s. 40)

Vysokoškolské studium

V současné době můžeme vnímat však ve vzdělávání Romů i pozitivní výsledky – což dokazují studenti, kteří po ukončení středoškolského studia pokračují ve studiu vysokoškolském. Jak uvádí Gulová, na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity od roku 2006 studovalo či stále studuje cca 70 studentů či studentek z řad romského etnika různé studijní obory. (Gulová in Kaleja, 2012, s. 146) Tito studenti tedy dokazují, že být Romem neznamená mít pouze základní vzdělání a jsou vzorem nejen pro samotné Romy, ale jsou příkladem dobré praxe i pro příslušníky většinové společnosti.

Zpráva o stavu romské menšiny za rok 2015 sleduje právě i problematiku účasti romských studentů v sekundárním a terciárním vzdělávání. V současné době, ale nelze určit přesný počet studentů romského etnika, kteří jsou v těchto stupních vzdělávání účastni – neexistují relevantní statistiky. Jako základní faktory, které výrazným způsobem ovlivňují účast romských studentů v sekundárním a terciárním vzdělávání, jsou dle výše zmíněné zprávy faktory související s přístupem ke kvalitnímu základnímu vzdělávání, ohrožení sociálním vyloučením, nedostatek pozitivních vzorů z řad romského etnika, nízké cíle v oblasti vzdělání ze strany žáků a rodičů a v neposlední

řadě finanční náročnost studia. Poslední faktor, který účast romských studentů v sekundárním a terciárním vzdělávání výrazně ovlivňuje, se snaží řešit různé dotační programy Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy či stipendia neziskových organizací. V roce 2015 byly např. realizovány stipendia Romského vzdělávacího fondu (Roma Education Fund), který od 2010 poskytuje Romea, o.p.s. (stipendia pro vysokoškolské studenty), dále stipendia Nadace Open Society Fund Praha (stipendia též pro vysokoškolské studenty), či stipendia Nadační fond Verda (stipendia pro středoškolské a vysokoškolské studenty). (Zpráva o stavu romské menšiny za rok 2015, s. 30 - 31, online)

Jak lze současný **neuspokojivý stav změnit?** Existuje mnoho možností, které lze uplatnit, avšak je nutné počítat s tím, že tento proces chvíli potrvá. Mezi nabízené možnosti – dle názorů různých odborníků patří:

- využívat formy a metody práce, které budou romské žáky motivovat ke vzdělávání,
- motivovat romské rodiče k pozitivnímu postoji ke vzdělávání svých dětí,
- zvýšit procento romských žáků, kteří jsou zapojeni do předškolního vzdělávání,
- využívat přirozeného nadání romských žáků pro tanec, hudbu, praktickou činnost,
- využívat romského jazyka už v předškolním vzdělávání jako pomocného vyučovacího nástroje,
- posuzovat školní zralost romských dětí objektivně, nepoužívat testy standardizované na neromskou populaci,
- zařadit výuku romštiny, romské historie a kultury,
- organizovat kurzy pro romské občany se zaměřením na oblast školství, sociálních služeb apod. – možnost uplatnění jako asistent pedagoga, romský poradce atd.,
- využívat pozitivních příkladů dobré praxe ve vzdělávání Romů (Šotolová, 2000, s. 36-38),
- vzdělávání budoucích odborníků v romské problematice na katedře speciální pedagogiky Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy, studium romistiky. (Mann, 2001, s. 40)

Problémy, které se nyní vyskytují a se kterými se Romové při svém vzdělávání setkávají, pramení z toho, že romská komunita se v minulosti vzdělávala jiným způsobem a teprve neadekvátní snahy pozdějších vládnoucích skupin o vtažení Romů do institucionálně pojatého systému vzdělávání, který nerespektoval jejich odlišnost (kulturní, sociální) zapříčinili, že tyto nevhodné zásahy vyvolaly nedůvěru romské rodiny a komunity ke vzdělávání a vzdělávacím institucím. Cesta k řešení a změně tohoto stavu je zdoluhavá a těžká jak pro Romy samotné, tak i pro ty, kdo jsou do problematiky vzdělávání romské menšiny zapojeni. I přesto však již nyní lze mezi samotnými Romy najít pozitivní příklady dobré praxe. Tito Romové nejenže úspěšně ukončili základní vzdělání, ale dokonce získali vzdělání středoškolské či vysokoškolské. Pozitivní vzory z řad Romů mohou poté posloužit jako hnací motor pro ty romské žáky a studenty, kteří teprve tuto dlouhou a někdy velmi těžkou cestu k dosažení kvalitního vzdělání teprve nastupují.

5 EMPIRICKÁ ČÁST

V empirické části bakalářské práce popisuji výzkumné šetření, které bylo realizováno s osobami romského etnika, a kteří se sami označují (vnímají) či jsou svým okolím vnímáni jako úspěšní Romové. V rámci této části práce se zaměřuji na výběr metod, třídění dat získaných skrze rozhovory s respondenty výzkumného šetření (jednalo se o muže i ženu) a na následnou interpretaci těchto dat. V rámci rozhovorů s respondenty byla zkoumána problematika životních osudů úspěšných Romů. Chtěl jsem zmapovat důvody jejich úspěchu, poukázat na jejich zázemí, které měli (a zda jim pomohlo k dosažení úspěchu či nasměrování k tomu jakým způsobem dnes žijí), zjistit zda pocházeli ze sociálně vyloučených lokalit, jaký byl okruh jejich přátel či jaké měli dětství. Z rozhovorů jsem chtěl také zjistit, do jaké míry se tyto lidé považují za Romy a zda je jejich okolí za Romy považuje či je již vnímá jinými očima, proč oni sami často pomáhají ostatním Romům a zda to, čeho dosáhli, je důležité nejen pro ně samotné, ale i proto, že chtěli být příkladem pro své děti či okolí a chtěli dokázat, že to jde.

Cílem bakalářské práce je tedy prozkoumat životní osudy úspěšných Romů a zjistit co jim k jejich úspěchu v životě dopomohlo (rodina, přátelé, vzdělání). Práce by měla tyto osudy nabídnout jako příklady dobré praxe pro další Romy. Cílem rozhovorů bylo též ze získaných dat získat odpovědi na tyto otázky:

- 1) Pokud jste se setkal/a s diskriminací kvůli své etnicitě, jakým způsobem vás tato zkušenost ovlivnila v osobním nebo profesním životě?
- 2) Považujete se vy sám/a za Roma/mku a v jakých oblastech konkrétně?
- 3) Pokud podporujete Romy (v rámci projektu či organizace) jaký je důvod?
- 4) V kom jste měla/a svůj vzor (profesní či osobní) a čím vás ovlivnil, inspiroval?
- 5) Angažujete se v současnosti v nějakých projektech/organizacích, které se zaměřují na Romy a čeho se tyto projekty/organizace týkají?
- 6) Jakou máte vizi - co byste chtěl/a pro Romy vytvořit a existují nějaké překážky, které tomu brání?
- 7) Jak byste vy sám/a, popsal/a úspěšného Roma/mku?

V následující části bakalářské práce budu interpretovat zjištěná data od respondentů. Seznam otázek, které byly respondentům položeny, jsou v příloze č. 1.

5.1 Charakteristika zkoumaného souboru

Prvotním krokem po sestavení otázek pro výzkumné šetření bylo oslovení jednotlivých respondentů. V rámci žádostí o účast na výzkumném šetření bylo osloveno patnáct osob, které byly požádány o to, zda by se nestaly respondenty v rámci výzkumného šetření bakalářské práce. Z těchto oslovených osob však pouze šest souhlasilo s poskytnutím rozhovorů. Zbývající dotázaní odmítli realizaci z pracovních či osobních důvodů.

5.2 Použité metody

V rámci realizovaného výzkumného šetření byla jako metoda výzkumu zvolena metoda strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami. Důvodem využití otevřených otázek bylo zejména to, že v případě otevřených otázek může respondent co nejvýstižněji vyjádřit svůj názor, postoj, zkušenosti apod. Hendl definuje strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami takto: „*Strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami sestává z řady pečlivě formulovaných otázek, na něž mají jednotliví respondenti odpovědět.*“ (Hendl, 2016, s. 177).

5.3 Popis vlastního výzkumu

Rozhovory byly v rámci výzkumného šetření realizovány s pěti muži a jednou ženou, kteří jsou Romy. V rámci rozhovorů byly respondentům položeny otázky, které byly strukturovány do dvou oblastí. První okruh otázek byl zaměřen na biografii dotázaného – tedy na to, kde se respondent narodil, na jeho rodinné zázemí, školu, vzdělání, práci. Dále na oblast osobní – na problematiku diskriminace a zkušenosti s ní, na osobní či pracovní úspěch, na to, zda se považuje za Roma, jak vypadá úspěšný Rom, zda měl respondent nějaký vzor. Druhý okruh otázek se zaměřoval na projekty či organizace, ve kterých respondent působí a zda jsou tyto projekty či organizace zaměřeny na pomoc Romům. Získaná data měla sloužit jako podklad pro zodpovězení

otázek, které by měly být v rámci bakalářské práce zjištěny. Tyto otázky jsou uvedeny na počátku empirické části bakalářské práce.

Rozhovory s respondenty probíhaly v neformálním duchu, neboť se všemi oslovenými se znám zejména na základě svých pracovních zkušeností. Každý z respondentů byl na začátku rozhovoru seznámen s účelem našeho setkání a s tím, k čemu budou získaná data využita. Všichni z respondentů byli obeznámeni s tím, že rozhovory jsou anonymní, a že záleží jen na nich, zda uvedou konkrétní jména či označení organizací, kde pracují. Byli též obeznámeni se skutečností, že získaná data budou použita pouze pro účely bakalářské práce.

Okruhy otázek, které byly respondentům v rámci rozhovorů pokládány, byly kladeny vždy a všem respondentům ve stejném pořadí. Délka jednotlivých rozhovorů byla závislá na sdělení jednotlivých respondentů, průměrně se však pohybovala okolo dvaceti minut. Rozhovory byly realizovány osobně či skrze komunikační prostředek Messenger u těch, kde nemohlo proběhnout osobní setkání (bydliště v Praze, pracovní vytížení apod.). Všichni respondenti velmi ochotně při rozhovorech spolupracovali a odpovědi dotázaných byly velmi obsáhlé, v některých oblastech velice otevřené a upřímné.

5.4 Zpracování a interpretace dat

Zpracování dat

Data, která byla získána na základě rozhovorů s respondenty, byla následně zpracována a rozčleněna na základě odpovědí na jednotlivé kategorie, vztahující se k rodinnému zázemí, vzdělávání, zaměstnání, diskriminaci, zapojení se v projektech či organizacích na podporu Romů. Tyto kategorie byly pro přehlednost zpracovány do tabulky.

Přehled základních kategorií a podkategorií

KATEGORIE	PODKATEGORIE
Rodinné zázemí	<i>Místo narození</i>
	<i>Model výchovy a rodiny</i>
Škola a vzdělávání	<i>Vztah ke škole a motivace</i>
	<i>Vztahy s vrstevníky a učiteli</i>
Pracovní činnost	<i>Zaměstnání</i>
	<i>Vztahy v pracovním kolektivu, přístup kolegů</i>
	<i>Pracovní úspěchy, neúspěchy</i>
	<i>Vzor – osobní x profesní</i>
Diskriminace	<i>Osobní zkušenosti</i>
	<i>Zkušenosti blízkých, rodiny</i>
Romové	<i>Považuje se za Roma a v čem</i>
	<i>Úspěšný Rom</i>
Romské projekty a organizace	<i>Zaměření projektů, organizací</i>
	<i>Fungování projektů (organizací), doba působnosti</i>
	<i>Cíle projektů a organizací</i>
	<i>Plány v této oblasti do budoucna</i>

Tabulka 1-Přehled základních kategorií a podkategorií

Interpretace zjištěných dat od respondentů (dále označení jako R s příslušným číslem)

1. ČÁST ROZHOVORU JE ZAMĚŘENA NA BIOGRAFII

– Kde jste se narodil/a a jaké bylo Vaše rodinné zázemí?

Odpovědi dotázaných poukazují na skutečnost, že se **narodili** a **později žili** ve **městě**. Vyjma R2 nikdo z ostatních respondentů nežil v sociálně vyloučené lokalitě. Jak uvádí R2 ...“*Ale chci zmínit, že jsem do svých šesti let vyrůstala u své babičky na vesnici ve velkých Kuněticích na Jesenicku, která žila ve vyloučené lokalitě. Matka totiž žila mimo lokalitu. Žila ve městě.*“

U respondentů je též shoda v oblasti rodinného zázemí – u R1, R4 a R5 – tito respondenti dle svých odpovědí žili v **úplné rodině**, kde se na výchově buď podíleli **oba rodiče** (u R4 a R5) nebo za výchovu nesla z větší části podíl **matka** (R1). R 5 uvádí „... *Máma i táta ti tvrdě pracovali a pečlivě se o nás starali....*“

Respondenti R2, R3 a R6 se též v odpovědi na problematiku rodinného zázemí shodují – u R2, R3 a R6 byla **rodina neúplná** – u R2 můžeme ještě hovořit o neúplné rodině, která byla později transformována v **rodinu doplněnou**. Za výchovu u respondentů R3 a R6 odpovídal tedy pouze jeden z rodičů – u R3 to byla **matka** - „*Pověštinou času mého dětského života, jsem žil v neúplné rodině, v mých asi šesti letech se rodiče rozvedli, mám sestru, která je o dva roky mladší, ...vychovávala nás se sestrou mamka.*“ U respondenta R6 to byl naopak **otec** - „...*Pocházím z neúplné rodiny, otec se rozvedl, když mi bylo asi dvanáct let. Mám tři sourozence a o všechny se staral otec. Matka měla v p... Ta žije v Ostravě. Otec nás vychoval.*“ U R2 se významně na výchově podílela matka, avšak v určitém období života respondentky, byly do výchovy zapojeny i další osoby (babička, partneři matky) – „...*Můj biologický otec opustil matku, když se dozvěděl, že je těhotná.....Ale zlom přišel v devíti letech, kdy můj nevlastní otec zemřel, máma si našla nového přítele, který byl gádžo. Asi v prvním ročku vysoké školy další matčin přítel umřel. Ale chci zmínit, že jsem do svých šesti let vyrůstala u své babičky na vesnici ve velkých Kuněticích na Jesenicku, která žila ve vyloučené lokalitě....*“

Respondenti R2, R3, R4, R5 a R6 **mají všichni sourozence**, pouze R1 uvádí „...*Úplná rodina, sourozenci ne.*“ R4 ve své odpovědi též zmiňuje „...*Mám starší sestru a mladšího bratra....všichni tři jsme dokončili základní i středoškolské vzdělání.*“

Z praxe mohu ve vztahu k výše položené otázce říci, že rozvodovost a nesezdaná soužití se dotýkají i Romů, avšak i nadále se snaží Romové vychovávat své děti v tradičním pojetí romské rodiny a komunity, které bylo pro Romy typické. To v podstatě potvrzují i výše uvedené odpovědi respondentů. Jen ve výjimečných případech dochází k situacím, kdy by rodič zajišťoval výchovu dítěte naprosto sám a kdy by mu s ní nikdo z příbuzných nepomohl. Rodiny, u nichž jsou děti zanedbávány, jsou ze strany ostatních Romů odsuzovány a i ze strany rodiny jsou tito rodiče komunitou za své jednání zavržováni.

– **Jaký jste měl/a vztah ke škole – co Vás motivovalo, jak se chovali učitelé a spolužáci?**

V oblasti otázky ve vztahu ke škole, motivace ke vzdělávání a přístupu učitelů a spolužáků byly odpovědi respondentů velmi různé, avšak v některých bodech se lze vysledovat shodu.

Všichni z oslovených respondentů mají **dokončené středoškolské vzdělání**, někteří **dokonce vysokoškolské** (R2, R6). R6 uvádí „...Studoval jsem střední školu Evangelickou v Praze, pět let....Po střední škole jsem se dostal na Masarykovou Univerzitu v Brně, Pedagogickou Fakultu, sociální pedagogiku. Nyní studuji navazující Mgr., které teď končí. Podal jsem si přihlášku na doktorandské studium...“

V této oblasti jsou ve vztahu k **motivaci ke studiu** velmi zajímavé odpovědi **R4** „Na výchově se podíleli hlavně rodiče. Na to, že oba mají dokončené jen základní školu, byli neurputní v tom, abychom mi dosáhli alespoň středoškolského vzdělání.“, dále **R5** „Poté jsem si při zaměstnání dodělal střední obor s maturitou. Maturoval jsem na evangelické škole na Praze 4.“; **R2** ...“Už na konci osmé třídy jsem věděla, že chci pokračovat ve studiu na střední škole.... Moje maminka pracovala jako terénní sociální pracovník a mě bylo jasné, že chci pracovat s lidmi a pomáhat jim.“, **R3** „...Hodně mi na základní škole asi taky pomohlo, to že jsem uvěřil v Boha a také fakt, že jsem měl kamarády (zejména neromské), pro které bylo přirozené uvažovat o studiu odborné střední škole či gymnázia. Také byla pro mě samozřejmě důležitá podpora mé matky, která mě podpořila, když jsem se rozhodl studovat střední školu.“ a **R6** „...Šachy mi dali motivaci ke vzdělávání.... Začal jsem víc plánovat život dopředu, jako v šáchách....a následně uvádí „... Byla tam učitelka, která dokázala studenty motivovat Hana Syslová. Myslím, že bez ní bych neměl motivaci pět let dojíždět do Prahy. Motivuje mne Ema Štěpařová, která kdyby nebyla, tak jsem to dávno vzdal...“ Jejich odpovědi dokládají, že motivace ke studiu vycházela nejen od **nich samotných** (R2, R3, R5, R6), ale též z **prostředí rodiny či dalších osob** (R2, R3, R4, R5 i R6).

Vztah ke škole u respondentů se utvářel v závislosti na **individuálních proměnných**, které byly spojeny s jednotlivými respondenty (rodinné zázemí, vrstevníci apod.) Vlivem těchto skutečností by se vztahy u jednotlivých respondentů daly označit buď za **průměr**, jak popisuje R1 „*Vztah ke škole průměrný*“, R6 „*Vztah ke škole jsem měl jako ostatní vrstevníci ze sídliště, to znamená přijít ze školy hodit tašku*

do rohu a jít sportovat...“; R3 „...Na základní škole jsem měl vztah ke škole asi takový komplikovaný, nedomnívám se, že bych patřil mezi premianty...“ či **vztah vcelku pozitivní**, který zmiňuje R2....„Nechodila jsem do školky. Matka mě tam prostě nedala. ...Na prvním stupni jsem měla potíže s českým jazykem. Maminka mi domluvila doučování na faře. Doučování mi pomohlo. Chci zdůraznit, že jsem v páté třídě měla vyznamenání, Od osmé třídy jsem měla vyznamenání až do konce své povinné školní docházky....“ a R5 „Vztah ke škole z počátku negativní, tak jako každý mladý člověk jsem si myslel, že školu nepotřebuju. Později když jsem měl rodinu, tak jsem si uvědomil, že je potřeba dodělat si vzdělání a proto jsem začal studovat...“

Oblast vztahů ve škole (zejména s vrstevníky) byla pro některé z respondentů velmi vážným tématem, neboť se pojila s **výraznými negativními prožitky** – jak uvádí **R3** „...Na základní škole i střední škole – zejména první ročník jsem se setkal se šikanou, a není to období, na které bych nějak rád vzpomínal... Kdo by také na to rád vzpomínal...“ či **R2** „...Pamatuji si, že už první třídě mi nadávali do cigánek...“. **R2** však následně též uvádí „...chování mých spolužáků se zlepšilo, dokonce mě motivovali k přestupu na gymnázium, ale nepřešla jsem. Od druhého stupně jsem neměla žádné potíže se svými spolužáky, naopak kolikrát chtěli ode mě pomoci (rady při testech)... Na střední školu vzpomínám velmi ráda, od nikoho jsem nepocítila ani jeden náznak rasismu vůči mně. Spolužáci se ke mně chovali velmi mile, dokonce jsem s některými dodnes kamarádka...“

Respondenti R4, R5 a R1 při posouzení vztahů se svými vrstevníky či učiteli shodně uvádí, že byly **bez výrazných problémů** - jak uvádí **R1** „...Vztahy ve škole běžné...“ či často naopak **velmi pozitivní** - **R4** „...Ve stupních školy jsem měl vždy dobré vztahy se svými vrstevníky i učiteli. Pokud se někdy objevili náznaky rasismu, vždy se za mne postavili mí kamarádi a nikdy jsem s tím neměl velké problémy. Měl jsem štěstí na dobré kamarády a přátele. Velkou oporu jsem měl vždy i od mých učitelů a profesorů... za vším byl ale odkaz mých rodičů. Ti nám zvyšovali kredit tím, že pracovali učitelé a sousedé to věděli a cenili si toho.“ a **R5** „...Chování spolužáků velmi dobré. Nikdy jsem se spolužáky neměl žádný problém ani s učiteli, protože jsem byl vždycky tolerantní a vstřícný člověk, který vycházel se všemi velmi dobře.“

Vztahy s učiteli pozitivně hodnotí i R2, která uvádí „...Chci ocenit přístup mé třídní učitelky na první stupni, která mi věřila a na třídních schůzkách říkala mé

mamince, že jsem šikovná, ale jiná a když chci, tak mám dobré známky... Učitelé se ke mně chovali velmi hezky, někdy na mě byli přísní, ale teď si uvědomuji, že to bylo kvůli tomu, že věřili, že mohu mít dobré známky. Za to jim děkuji. Na vysoké to bylo stejné jako na střední školy. Všichni se ke mně chovali hezky.“ **R3** hodnotí vztah učitelů ke své osobě **jako neutrální,,...Pokud jde o učitele, úplně si nevybavuji, že by se ke mně chovali otevřeně rasisticky, zda byl nějaký učitel, který by takto byl ve svém jednání vůči mně motivován skrytě úplně nevím.“**

R6 naopak při zmiňuje též skrytý rasismus, „...tak asi nejhorší byla základní škola. Měl jsem pocit, že když jsem hrál šachy a nemohl sportovat, začal jsem se více učit, ale učitel mi nedal jedničku, když měl ale trojku, se slovy, že Romové nedostávají jedničky.“

S výše uvedenými odpověďmi respondentů souhlasím, přičemž musím dodat, že z osobní zkušenosti vím, že důležitá je podpora jak ze strany vyučujících tak i spolužáků, jak zmiňoval jeden z respondentů. Největší rozhodnutí je však na samotném studentovi, neboť si musí uvědomit, proč to dělá, co je jeho cílem a motivací pro samotné studium. Jsem si ale zcela jist, že tím, že studuje si je vědom skutečnosti, že je Rom a že do určité míry Romy reprezentuje a může být příkladem dobré praxe pro ostatní romské studenty.

– **Jaké bylo Vaše první zaměstnání? Kde pracujete nyní? Jak se chovali nebo chovají Vaši kolegové? Proč pracujete právě v této oblasti?**

Někteří z oslovených respondentů **zůstali u profese**, kterou původně **vystudovali (R1-** „Pracovní činnost – hudebník a učitel hudby. První zaměstnání bylo učitel zpěvu...“, **R2** - „Pracovat jsem začala po bakalářském studiu, pracovala jsem asi jeden rok. Pracovala jsem v NZDM Metro v Přerově. V současné době tam pracuji na DPP...“, **R3** – „...mé první profilové zaměstnání bylo vedení Romského informačního centra v Bílině. Po ukončení VOŠ sociálně právní v Mostě jsem získal zaměstnání na Úřadu vlády ČR...“) či k ní **přešli po doplnění vzdělání a vykonávají ji dodnes (R4** - „Mé první skutečné zaměstnání jsem získal v Náchodě coby číšník v nejlepších hotelích...Po absolvování žurnalistického kurzu jsem dostal šanci pracovat pro zpravodajství České televize...“, **R5** - „Po vyučení jsem pracoval jako kuchař, především jsem byl zaměřen na veřejné stravování. Poté co jsem dokončil střední

učiliště s maturitou, které bylo zaměřené na sociální práci, tam jsem začal pracovat v roce 2003 jako romský poradce na městském úřadě v Kraslicích. Po roce této činnosti jsem dostal nabídku pracovat u Člověka v tísní... zúčastnil jsem se výběrového řízení a od této doby tedy od ledna 2004 zde pracuju až doposud...“, **R6** - „Vždy jsem chtěl pomáhat lidem a motivovat děti ke vzdělání. Mám svou práci rád, jen si myslím, že mám malou kompetenci k pomáhání Romům k lepším podmínkám k bydlení...“).

Součástí otázky bylo také zjistit, jaký je **přístup kolegů** v zaměstnání k respondentům. Všichni oslovení respondenti vztah kolegů ke své osobě hodnotí **veskrze pozitivně** – **R1** „Přístup kolegů běžný.“, **R2** „...Troufám si říci, že jsou rádi, že v organizaci pracuji, že jsem Romka, neboť většina našich klientů jsou romského původu. ...“, **R3** „...Na své působení v Romském informačním centru vzpomínám velmi rád, protože jsem se potkal s řadou skvělých lidí, kteří mi rádi pomohli. Musím přiznat, že mi hodně pomáhali Neromové. Romové se moc o toto nezajímali, hlavně v počátcích...“, **R4** „...U vedoucích i kolegů jsem měl vždy velkou důvěru. Oceňovali moji pracovitost a spolehlivost.“, **R5** „...Jedna nebo jeden z důvodů, proč zde ještě pracuju, jsou kolegové, kteří mají stejné společenské hodnoty jako já. Jde jim o lidi o jejich dobro...“ a **R6** „...Co se týče postoje kolegu je velmi dobrý, z mého pohledu se dá srovnat stejný jako ke každému jinému, ...“

Na základě výše uvedeného bych chtěl poukázat tedy na to, že všichni respondenti pracují. To vyvrací zažité představy ve většinové společnosti a jasně dokazuje, že Romové chtějí pracovat. Nálepka Rom = nepracující osoba, je poté pro mnoho mladých lidí demotivující a odrazuje je od studia, neboť proč by studovali, když nenaleznou uplatnění. Myslím si, že je důležité podporovat romské žáky ve studiu, třeba i pozitivní diskriminací, protože nejde jen o jednotlivce, ale cílem je přitáhnout ke studiu více romských studentů, kteří by byli dalšími příklady dobré praxe.

– **Setkal/a jste se ve svém životě vy nebo vaši blízcí s projevy diskriminace? Můžete je popsat?**

Pět z dotázaných respondentů se již setkalo s nějakými projevy diskriminace přičemž **R1, R4 a R2** uvádí konkrétní příklady - **R1** „Setkal jsem se s ní i já. Například moje expartnerka, poloviční Rómka se snědou pletí, byla bezdůvodně hrubě slovně napadena ochrankou podniku v centru města Prahy 1. Vystudovala konzervatoř, chytrá,

nekonfliktní a slovně ji napadla ochranka do černých kurev.... Nebo mého kamaráda studenta cigána jediného zastavili a ptali se ho na škole, kde učím, kdo je a co tam dělá.“, **R4** „S diskriminací jsem se setkal v případech, kdy jsem chtěl v Náchodě a i na jiných místech navštívit restaurace nebo diskotéky. Jednou jsem měl i konflikt s neonacisty. V Novém Městě mě napadla desetičlenná skupina. Výsledkem byla desetidenní hospitalizace. To byl nejhorší zážitek týkající se rasismu.“ a **R2** (viz odpověď na otázku týkající se oblasti vztahů ve škole). **R2** však k této problematice dodává „...Myslím si, že i moji kolegové se již někdy stali oběťmi rasistického chování, ale nemusí to být pravda. Dá se říci, že každý člen byl obětí rasistického chování.“

Respondenti **R3** a **R6** se k problematice **diskriminace** vyjadřují **obecněji R3** „Jen několik jednotlivců je ochotno se tomu postavit veřejně a bohužel často de facto stojí před těmi novináři...či obecnstvem sami. V ulicích nejsou demonstrace. Není cítit ani slyšet žádná podpora. Bez toho, ale nemůžeme dosáhnout politické síly, která je důležitá k řadě dalších změn. Posílení protiromských nálad se obávám. Nyní je tak trochu mediální klid, ale to neznamená, že lidé své postoje změnili. Pokud tento falešný pocit převládne, pak podle mě, zmizí vše a Romové nebudou mít nic, o co by se mohli opřít.“, **R6** „...Diskriminace byla, je a bude. Romské dítě se s ní musí naučit žít ve školce ve škole i v životě...“

Následně se **R1a R2** vyjadřují též k tomu, jakým způsobem je tato **diskriminace** **ovlivnila** – **R1** „...Ovlivnilo mě to v tom, že čím sem starší tím jsem smutnější a tím méně Čechům rozumím. Kdybych byl mladší a odvážnější, odjel byt také žít do jiné, více tolerantnější společnosti...“ a **R2** „Myslím si, že vlivem diskriminace vůči mé etnicitě jsem začala studovat sociální práci. Snažím se o tom, aby si Romové uvědomili, že mají také důstojnost jako ostatní lidé“

Pouze **jeden respondent - R5** se zatím doposud s projevy **diskriminace** **nesetkal** a uvádí. Zatím jsem v tomto ohledu neměl žádné problémy. Je to asi proto, že jsem měl štěstí a narazil jsem vždycky jak ve škole, učilišti nebo potom v zaměstnání na nabídku lidí, kteří mě respektovali, kteří si mě vážili a který mě spíše motivovali a podporovali v tom, abych dosáhl svých cílů.“

V tomto ohledu bych se na základě výše uvedených odpovědí zmínil o tom, že většinou se hovoří o případech, kde jsou diskriminováni Romové, o čemž hovoří i oslovení respondenti, avšak neméně důležité je zmínit, že v praxi se lze běžně setkat

i s diskriminací kamarádů či partnerů Romů. Jaké je to pro vás, když hovoříte o své práci, kterou vykonáváte pro Romy? Jistě jste se setkali ve většině případů s negativními reakcemi okolí.

– **Co považujete za svůj největší pracovní a osobní úspěch?**

Oslovení respondenti, se ke svému největšímu pracovnímu úspěchu vyjádřili takto - **R2** „...že jsem své klientce pomohl se připravit na přijímací zkoušky na střední školu, kterou jsem navštěvoval...“, **R3** „No asi to, že jsem se stal vedoucím odboru a za dobu mého působení se mi podařilo některé věci změnit....“, **R4** „Úspěchy jsem zažíval coby číšník, fotbalista, tanečník a nakonec i jako novinář. ...Během sedmnácti uplynulých let jsem natočil desítky reportáží v Česku i v zahraničí a odmoderoval hodiny zpravodajských relací. Dá se říct, že jde o můj životní úspěch.“, **R5** „... a úspěch ... Tak moje osobní zkušenost je především v oblasti sociální práce. Práce s klientem ale také mám dobře zkušenosti, jako lektor kde jsem jezdil tři roky do Brna...Dromu přednášet, vězte kurzy pro sociální pracovníky.“ a **R6** „...Pracovní úspěch, no já moc nejsem úspěšný. Tak normál.“ Z uvedených odpovědí lze vysledovat, že u některých respondentů je jejich největší pracovní úspěch spojen s činností pro klienty (**R2, R5**) a u dalších je spojen se samotným výkonem jejich práce (**R3, R4**). Pouze **R6** vidí svou činnost jako průměrnou.

Respondenti byli také dotázáni i na největší osobní úspěch, přičemž **R3** a **R6** tyto úspěchy přesně vymezují – **R3** „... Můj největší osobní úspěch je má rodina.“, **R6** „Osobní úspěch je podání přihlášky na doktorandské studium, ale osobním životě je největší úspěch vychovat rodinu a postavit dům...“ a **R2** uvádí „...Co se týče osobního úspěchu, tak zatím na něm pracuji (úsměv).“

Odpověď **R1** zahrnuje jak stránku profesního úspěch, tak i osobního „Neberu drogy, mám práci, nekradu, nejsem na sociální podpoře... mám dokončené vzdělání a mohu se snažit změnit názor většina na Romy a jiné minority...“

Pokud mohu posoudit, tak lze říci, že pracovní nebo osobní úspěchy lze v podstatě z mého pohledu navázat na podporu osob z okolí, které daného jedince nějakým způsobem motivovali či motivují. To je i důvodem proč jsou ve své práci či osobním životě úspěšnými Romy. A jsou ochotni se podělit o své zkušenosti.

– **V kom jste měl/a svůj vzor (osobní či profesní) a čím vás ovlivnil, inspiroval?**

V oblasti této otázky můžeme nalézt shodu u R1, R2, R3, R4 a R6 – tito respondenti shodně uvádí, že měli buď **konkrétní vzor**, který je v jejich životě nějakým způsobem ovlivnil – jak uvádí **R2** „*Mým vzorem byla moje maminka jak v profesním životě tak i v osobním. V profesním životě, protože pomáhala Romům a v osobním životě, protože překonala mnoho těžkých životních situací a stále má chuť žít a mít hezký život.*“; **R4** „*V rodičích.*“ či se nechali obecně inspirovat od lidí kolem sebe a konkrétní vzor neměli, jak zmiňují **R1** „*Mým vzorem jsou všichni slušní a stateční lidé, kteří jsou sociálně smýšlející a pro něž na prvním místě není slovo peníze.*“ a **R3** „*Já jsem vysloveně svůj vzor podle mě nikdy neměl, nechal jsem se inspirovat lidmi kolem sebe obecně.*“ Pouze **R5** uvádí, že, „*Vzor jako takový jsem asi nikdy neměl...*“

Na základě výše uvedeného můžeme tedy vyhodnotit, že téměř všichni dotázaní respondenti – vyjma jednoho – ve svém životě buďto konkrétní vzor měli či se nechali inspirovat osobami ve svém okolí.

Z praxe mohu také říci, že Romové téměř vždy vidí vzory ve svých blízkých, často v rodině. Může to být také první impulz, který poskytne původní motivaci pro práci na sobě. Jak zmiňoval jeden z respondentů, je také velmi důležité, jací lidé jsou v našem okolí. V současné době mohou Romové čerpat z mnoha různých romských vzorů. V minulosti to však tak často nebylo.

– **Považujete se vy sám/a za Roma/mku a v jakých oblastech konkrétně?**

Všichni respondenti se za Roma či Romku považují, přičemž **R1** k této otázce uvádí. *Považuji se za polovičního Róma – matka je Češka, otec Čech – Róm.*“.

U **R2** a **R3** lze nalézt shodu v tom, že se za Roma či Romku považují celou svou bytostí či existencí – vnímají toto jako celek, **R2** uvádí „*Ano považuji se za Romku. Nerozlišuji oblasti života, ve kterých byla Romkou a pak nebyla. Pořád jsem Romka.*“ a **R3** „*Za Roma se považuji...Beru to jako celek...nemyslím si, že je jen nějaká část, která by Roma dělala či nedělala...Vnímám se jako Rom a basta! (smích)*“...

R4, R5 a **R6** navíc uvádí oblasti, ve kterých se tato sounáležitost projevuje – **R4** uvádí „*...Ctím tradice, převážně úctu k rodičům a starším lidem. Jsem hrdý na svůj původ, jazyk a kulturu, převážně muziku.*“, **R5** „*...Především v mém smýšlení,*

uvažování a chování. To vše je založené na citech a projevuje se to tak, že na rozdíl od majoritní většinové společnosti, více s druhými cítím, pomáhám jim nad rámec mých občanských a pracovních povinností.Nedělám vždycky úplně správná rozhodnutí, který jsou založena nejen na rozumu a logice. Dělán věci, které ostatní nechápou, jelikož nerozumí mé mentalitě a kultuře.“ a **R6** „... projevuje se to cítěním, řazením mezi své a pomáháním ostatním Romům.“

Na základě zkušeností z praxe mohu ve vztahu k výše zmíněným odpovědím respondentů také uvést, že čím více Romové na sobě pracují (např. studují apod.), tak se ke svému romství hlásí a snaží se dodržovat již upadající tradice. Vzorem pro dodržování tradic pro mnohé ostatní Romy by mohli být Romové Olašští – ne pro samotné tradice, se kterými se ne zcela ztotožňují, ale právě pro jejich dodržování.

- **Jak byste vy sám/a popsal/a úspěšného Roma/mku?**

Odpovědi na tuto otázku byly velmi zajímavé, u některých respondentů došlo ke shodě ve vymezení atributů, které mohou „úspěšného Roma“ vymezit. **R3** a **R4** se částečně shodují v tom, že úspěšný Rom, je **ten, kdo se nestydí za svůj původ – nestydí se za to, že je Rom**. Jak uvádí **R3** „*Úspěšný Rom je takový, který se nebojí říci, že je Rom a žije tak... Podle mě je důležité, aby se za svou identitu nestyděl...Podle mě je být Rom, je prostě soubor chování, hodnot – mít rád rodinu, být veselý....pospolitý a tak. (odmlka) Podmínka integrace je asi důležitá...žít v nějakém souladu je důležité...“*, nebo **R4** „*...Člověk, který u každé překážky, komplikace nekřičí, že jde o rasismus. Prostě jde o člověka, který je cílevědomý, učenlivý, pokorný, poctivý a kritický k sobě a okolí. Člověk, který je hrdý i na svůj původ.*“

U respondentů **R1**, **R2**, **R5** a **R6** dochází také ke shodě v jednotlivých dílčích charakteristikách, na jejichž základě oni sami popisují „úspěšného Roma“. Úspěšný Rom je ten, kdo má práci (**R1**, **R2**, **R6**), má zajištěné bydlení (**R2**, **R6**), je zde zájem či starost o rodinu (**R2**, **R5**, **R6**). **R6** úspěšného Roma vidí jako toho, „...*který se umí pohybovat v romském prostředí ale i neromském, má zajištěné bydlení, práci, vzdělání ale dodržuje svou kulturu a tradice...“*

V odpovědích respondentů však můžeme u všech nalézt shodu v tom, že úspěšný Rom, by měl být **zejména člověkem, který má určité osobnosti kvality**, které jej definují jakožto „dobrého člověka“. **R5** toto vymezení shrnuje takto: „...*Kvalitní člověk*

se srdcem na správním místě je zárukou a oporou pro všechno a všechny.“ R2 Jako člověka, který je hrdý sám na sebe. Jako člověka, který chce rozvíjet a rozvíjí společnost k lepšímu.“ takto a R1 tímto „Úspěšný Róm je pro mě to samé co úspěšný Neróm...to znamená člověk, který nekrade, je čestný, pracuje, pomáhá ostatním a je jedno, jestli je to milionář, podnikatel nebo zedník.“

Dle svých zkušeností a v návaznosti na odpovědi respondentů mohou říci, že úspěšnost má pro Romy trochu odlišný význam, neboť samozřejmě je důležité být úspěšný v práci, být respektován okolím. Pro Roma je úspěšný Rom však ten, kdo je úspěšný pro svou rodinu, své okolí a dokáže či má možnost být zapojen do změn, které mohou pomoci jeho blízkým či ostatní Romům.

2. ČÁST ROZHOVORU JE ZAMĚŘENA NA PROJEKTY ČI ORGANIZACE, VE KTERÝCH RESPONDENT PŮSOBÍ A KTERÉ JSOU ZAMĚŘENY NA ROMY

– **Působíte v projektech či organizacích, které jsou zaměřeny na Romy – o jaké projekty (organizace se jedná)?**

Pět z dotázaných respondentů pracuje v organizacích či jsou zapojeni v projektech, které jsou buď přímo zaměřeny na pomoc Romům – R4 „Spolupracuji s občanským sdružením Romea. Pracuji s nimi na reportážích, dokumentech a připravuji rozhovory se zajímavými osobnostmi. Vše romská tematika.“, R3 „...projekty prevence kriminality pod městem Bilina – Romské informační centrum... Dále jsem spolupracoval na projektech o. s. Athinganoi, Slovo dvacet jedna, Začít spolu Broumov, z. s. Romano Jasnica... Na městské části jsem řídil projekt v oblasti inkluzivního vzdělávání a rozvojový projekt zaměřený na integraci Romů. ... Aktuálně působím v projektu městské části Praha čtrnáct – Místní akční plán.“ a R6 „...Rada Vlády ČR, Romodrom...“ či jsou jejich klienty jak Romové, tak i Neromové – celkově osoby sociálně ohrožené - jak uvádí např. R5 „... pracuji v projektech Člověka v tísni, jde především o evropské strukturální fondy a individuální projekty především z karlovarského kraje.“ či R6 „Městský úřad Hranice, Dům dětí a mládeže Hranice, SOS Vesnička Chvalčov.“ Někteří z respondentů jsou zapojeni v obou typech organizací či projektů např. R2 „Pracuji v NZDM našimi klienty jsou z velké části Romové. Také jsem členem pracovní skupiny, národnostní a etnické menšiny, která je zřizována krajským úřadem olomouckého kraje. Dále spolupracuji

na realizaci univerzitního projektu ROMSPIDO...“, či **R6** „...Rada Vlády ČR, Romodrom, SOS Vesnička Chvalčov.“

Pouze **R1** **nepracuje** či **není členem** žádné organizace ani není zapojen v žádném projektu - „*Nejsem v žádném projektu ani organizaci. Ani nepodporuji, nemám důvěru v organizace.*“

Na základě výše uvedeného bych poukázal na to, že je důležité, aby v romských organizacích pracovali Romové, neboť se tak sami mohou podílet na změnách. Měli by se však umět orientovat v současné problematice. Ze své zkušenosti vidím problém ze dvou stran – jako Rom a jako sociální pracovník a ne vždy může dojít k souladu v chápání problému.

- **Jak dlouho fungují a odkdy zde působíte vy?**

Kromě **R1**, který nepůsobí v žádném projektu či organizaci jsou všichni ostatní respondenti zapojení do činností projektů či organizací déle **než jeden rok** (**R2** „*Organizace funguje dvacet let a já zde pracuji rok a půl.*“, **R4** „*S lidmi v Romee spolupracuji od roku devadesát devět.*“ **R5** „*...a v těchto projektech působím střídavě od ledna 2004.*“ či **R6** „*Působím od roku 2003.*“ a **R3**). Tato skutečnost často také souvisí s tím, na jak dlouhou dobu jsou tyto projekty realizovány – **R3** „*Projekt městské části Praha 14 běží již více než jeden rok. Končí v říjnu tohoto roku...*“ nebo jak uvádí **R5** „*Tak tyto projekty trvají jeden rok. Pokud jsou to projekty kraje, tedy individuální projekty kraje. A pokud jde o strukturální, tedy projekty z evropských fondů, ty fungují tři roky...*“

- **Co je cílem těchto projektů (organizací)?**

Odpovědi respondentů se v této oblasti v některých bodech shodují – záleží však na tom, na co je dané projekt zaměřen či organizace – u některých jsou **cíle jasně vymezeny**, což je dáno zaměřením organizace (projektu) – **R4** „*Cílem je informovat o konkrétních případech v celé šíři. Prezentovat romské osobnosti, jejich tvorbu a úspěchy.*“, **R3** „*...vytvoření strategického inkluzivního plánu vzdělávání – Místní akční plán a poskytovat odborné vzdělávání ředitelům a ředitelkám mateřských a základních škol.*“ u jiných je **cíl činnosti stanoven obecněji** – **R2** „*Organizace, ve které pracuji, není zaměřena pouze na Romy, je celkově zaměřena na osoby, které*

jsou ohrožené nebo jim hrozí sociální vyloučení. A proč, protože chceme pomáhat, chceme, ať se všem lidem žije dobře.“ či **R5** „*Tyto projekty jsou většinou pro sociálně slabé a potřebné spoluobčany. Cílem je pomoci v jejich tíživé situaci...*“ nebo jak uvádí **R6** „*Integrace Romů do společnosti.*“

Vzhledem k odpovědím respondentů a z mých zkušeností mohu konstatovat, že každý projekt či organizace by měla mít vždy ve své činnosti nějaký kladný efekt a mělo by být dbáno na kvalitu nikoli kvantitu. Někdy se však může stát, že i u projektů, které jsou dobře napsány, může dojít v praxi k selhání.

– **Jaké máte v této oblasti plány do budoucna?**

Na tuto otázku odpověděli všichni respondenti. U některých byla shoda v tom, že by **chtěli pokračovat v činnostech**, ve kterých jsou v současné době **zapojeni** – **R4**, **R3** „*Obecně pevně doufám, že budu mít šanci spolupracovat i na dalších projektech...*“, **R5** „*Tak mým plánem je v těchto projektech dál pokračovat. Rád bych také zůstal u zaměstnavatele Člověka v tísni, protože jsem si zde vytvořil určitě místo a postavení. Tato práce mě uspokojuje a mám z ní dobrý pocit.....(odmlka)* a někteří se shodli v tom, že již mají též **promyšleno, co by chtěli realizovat či podpořit svou práci** - **R2** „*Chci motivovat romské děti a mládež ke studiu, ukázat jim, že mohou zlepšit svůj život, ale musí pro to něco udělat... Chci také založit a vést sociální podnik, kde bych ráda zaměstnala Romy.*“, **R4** „*V České televizi je mým cílem moderování zpravodajské relace. Pokud jde občanské sdružení Romea, tak se snažíme o vybudování internetové romské televize.*“ či **R6** „*Založení neziskové organizace, nízkoprahu pro děti a mládež, poradny.....peníze, spolupráce s ostatními Romy,...*“

R3 a R5 se také shodují v tom, že by chtěli do určité míry se zaměřit i na vlastní rozvoj osobnosti - jak uvádí **R3** „*...Osobně je mým snem, působit takzvaně na volné noze, jako určitý odborný konzultant pro tvorbu projektů, či rozvíjení nějakých metodik v oblasti sociální práce, vzdělávání apod.*“ a **R5** „*Co se týče aktivit tak bych rád rozvíjel svoji sociální práci. A také bych se dal chtěl rozvíjet jako lektor, protože si myslím, že přesně to potřebuje skupina lidí, na kterou jsem zaměřený a mým cílem je být člověkem, který je pro ně přístupný, který je ochotný jim pomoc...*“

R1 se k problematice plánů do budoucna vyjádřil takto „*Nemám vizi, nejsem politik ani sociolog, vím jen, že bude velmi těžké změnit názor Čechů na Romy a na jiné*

minority, ale zrovna tak na jakékoliv spoluobčany, kteří jsou jiní....“ čímž lze říci, že jeho odpověď **nemá shodné prvky s odpověďmi ostatních respondentů**. Tato skutečnost však do určité míry souvisí, že nepůsobí v žádné organizaci či projektu zaměřeném na pomoc Romům.

Velice pozitivně hodnotím skutečnost, že respondenti chtějí ve svých aktivitách pokračovat a chtějí dosáhnout vyšších cílů. Určitá vize je jejich motivací do budoucna.

5.5 Shrnutí výzkumu

Výzkumné šetření probíhalo s respondenty Romského etnika, přičemž cílem empirické části bylo prozkoumat životní osudy úspěšných Romů a zjistit co jim k jejich úspěchu v životě dopomohlo (rodina, přátelé, vzdělání). V rámci výzkumu byly poté nalezeny shodné a odlišné znaky těchto odpovědí s cílem interpretovat získaná zjištění. Odpovědi respondentů byly velmi otevřené, často odkrývaly velmi osobní prožitky. Jednotlivé otázky byly zaměřeny na oblast rodinného zázemí a model výchovy, který se do určité míry spolupodílel na formování osobnosti jedince. Dle sdělení respondentů bylo ve větší míře zajišťováno buď oběma rodiči či rodičem jedním, který však pro respondenta vytvářel stabilní zázemí. Další oblastí, která se do velké míry podílela ve formování respondenta a přispěla k jeho současnému postavení, byla oblast vztahu ke škole a vzdělávání (vztah k učitelům, vrstevníkům). Samotný vztah respondentů v této oblasti byl ovlivněn nejen rodinou (podpora ke vzdělávání, vzor v rodičích), ale i samotným přístupem učitelů a vrstevníků – zda přijaly respondenta jako rovnocenného, zda byl vystaven diskriminaci či šikaně apod. Vzhledem ke zjištěným odpovědím lze říci, že každý z respondentů vnímá vzdělání do určité míry jako hodnotné a všichni z oslovených mají minimálně středoškolské vzdělání (výuční list). Respondenti byli také dotázáni na oblast pracovní činnosti – úspěchy a neúspěchy, zaměstnání a přístup kolegů. V této oblasti se všichni dotázaní shodli, že vztahu s kolegy se doposud neprojevovaly negativně a chování pracovníků označují za běžné či velmi přátelské, ale vycházejí ze zkušeností, že je to právě tím, že jsou v každodenním kontaktu s příslušníky většinové společnosti, čímž dochází k bourání předsudků – dle mého názoru je tedy důležitá vzájemná interakce, neboť díky n dochází k nabourání stereotypního vzorce vnímání Romů. V této oblasti je důležité s tímto přístupem začít již od školky – k provázání vzájemného poznání a respektu

k jednotlivci. Velice osobní otázkou rozhovoru byla ta, která směřovala k oblasti zkušeností s diskriminací. Dle sdělení respondentů, se téměř každý (až na jednoho osloveného) setkal s určitým projevem diskriminace vůči své vlastní osobě či svým blízkým a přátelům. Rozhovor na toto téma, je pro dotázané velmi emotivní a v některých ohledech frustrující, neboť zasahuje samotnou identitu jedince.

Část rozhovoru byla zaměřena na zjištění skutečnosti, zda se respondent cítí či se považuje za Roma, v jakých ohledech a jak by on sám popsal úspěšného Roma. Všichni dotázaní se za Roma považují a svou sounáležitost či příslušnost k romskému etniku vyjadřují velmi otevřeně a nestydí se za něj, ba naopak jsou na to, že jsou Romové hrdí. Tato skutečnost může být dobrým příkladem pro ty Romy, kteří se ke svému romství nehlásí, neboť mají obavy z postoje majoritní společnosti.

V rámci druhé části rozhovoru byli respondenti dotazováni na problematiku působení v organizacích či projektech, které jsou zaměřeny na pomoc Romům. Na základě odpovědí respondentů, lze říci, že kromě jednoho z nich, jsou všichni nějakým způsobem zapojeni do projektů či organizací, jejichž cílem je buď přímo či nepřímo zvýšit kvalitu života Romů, ať již přímo či skrze poukazování na příklady dobré praxe z řad Romů, kteří mohou být vzorem nejen pro ostatní Romy, ale i jako pozitivní vzory pro členy většinové společnosti, kteří boří stereotypy a negativní vnímání Romů v České republice.

Výzkumné šetření tedy potvrdilo domněnku, že všichni dotázaní se za Romy považují a dle naplnění určitých kategorií, které dle posouzení okolí či jejich vlastního - se dají označit „úspěšným Romem či Romkou“.

ZÁVĚR

Kdo je nebo koho lze označit jako úspěšného Roma v České republice? Toto téma jsem si zvolil pro svou bakalářskou práci, neboť sám jsem Rom. Důvodem byla také skutečnost, že si myslím, že je důležité většinové společnosti ukázat, že být Romem neznamena pouze to negativní, které bývá většinové společnosti v České republice prezentováno. Cílem bakalářské práce je proto prozkoumat životní osudy úspěšných Romů a zjistit, co jim k jejich úspěchu v životě dopomohlo (rodina, přátelé, vzdělání). Práce by měla tyto osudy nabídnout jako příklady dobré praxe pro další Romy.

Samotná práce byla proto rozčleněna do dvou částí – teoretické a empirické. Teoretická část práce se zaměřovala na vymezení základních oblastí, které determinují Romy a jejich způsob života – zaměřovala se tedy jednak na historii a tradiční pojetí romské rodiny a zvyky, které se k jejich životu váží, samostatnou kapitolu práce pak tvořila problematika vzdělávání Romů, neboť vzdělání a přístup k němu do určité míry ovlivňuje úspěšnost člověka – ať se již jedná o Roma či Neroma.

Empirická část práce byla zaměřena na oslovení respondentů, kteří sami sebe vnímají či svým okolím jsou označováni za úspěšné Romy. Záměrem bylo na základě položených otázek u odpovědí respondentů určit shodné znaky, které měly vliv na utváření jejich současné pozice ve společnosti. Otázky, které byly v rámci rozhovorů pokládány, mapovaly jednak rodinné zázemí, oblast vzdělávání či pracovní zaměření – zda působí svou činností ve prospěch Romů a pokud ano, proč tak činí a jaké mají v této oblasti plány do budoucna. Dále otázky zjišťovaly zkušenosti respondentů s diskriminací a jejími projevy, vzory a motivátory, které ovlivňují činnost respondentů. Některé z otázek se také vztahovaly na posouzení toho, zda se respondent cítí být Romem a v čem. V rámci rozhovorů bylo též cílem získat odpovědi na otázky, které se vztahují právě k úspěšnosti Romů v České republice.

Odpovědi oslovených respondentů ukázaly, že se oni sami jako Romové vnímají, jsou hrdí na svůj původ a svou činností chtějí pomoci změnit vnímání Romů většinovou společností v České republice. Oni sami představují pozitivní vzory z praxe a dle mého názoru, je právě toto poukázání na úspěšné Romy – na ty, kteří pracují,

studují, jsou takřkajíc označováni za „slušné“ - právě tou proměnnou, která může pomoci nejen ostatním Romům v České republice, ale i změnit postoj „gádžů“.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Ivan Kandráč
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Vedoucí práce:	Mgr. Jaroslav Šotola, Ph.D.
Rok obhajoby:	2017

Název práce:	Úspěšní Romové v České republice
Název v angličtině:	Successful Roma in Czech Republic
Anotace práce:	<p>Bakalářská práce je zaměřena na problematiku úspěšných Romů v České republice. Cílem bakalářské práce je prozkoumat životní osudy úspěšných Romů a zjistit co jim k jejich úspěchu v životě dopomohlo (rodina, přátelé, vzdělání). Práce by měla tyto osudy nabídnout jako příklady dobré praxe pro další Romy.</p> <p>Na základě rozhovorů s dotázanými respondenty byla v empirické části práce potvrzena domněnka, že všichni dotázaní se za Romy považují a dle naplnění určitých kategorií, které dle posouzení okolí či jejich vlastního - se dají označit „úspěšným Romem“.</p>
Klíčová slova:	Romové, romská rodina, Cikáni, historie, škola, školství, vzdělávání, komunita, tradice, tradiční romská řemesla.
Anotace v angličtině:	<p>The Bachelor thesis is focused on successful Roma in the Czech Republic. The aim of the thesis is to explore the life stories of successful Roma and find out what helped them to their life success (family, friends, education). Work should offer these destinies as examples of good practice for other Roma.</p> <p>In the empirical part based on interviews with respondents the assumption was confirmed that all respondents consider themselves Roma and according to the fulfillment of certain categories, according to the assessment of the surroundings and their own - can be labeled "successful Rom.</p>
Klíčová slova v angličtině:	Romany family, Gypsies, history, school, education, community, tradition, traditional Roma crafts.
Přílohy vázané v práci:	2 přílohy
Rozsah práce:	67 stran
Jazyk práce:	český jazyk

POUŽITÉ ZDROJE

Literatura

BALABÁNOVÁ, HELENA, Romské děti v systému českého základního školství a jejich následná profesionální příprava a uplatnění In Kolektiv autorů, Romové v České republice (1945-1998), Praha: SOCIOKLUB, 1999, 1. vyd., ISBN 80-902260-7-8

DANIEL, BARTOLOMĚJ, Kovářství a jeho vývoj In Kolektiv autorů, Romové – O Roma, Brno: SVAN, 1999, ISBN 80-85956-14-4

DAVIDOVÁ, EVA, Ke způsobu bydlení, obživy a odívání In Kolektiv autorů, Romové – O Roma, Brno: SVAN, 1999, ISBN 80-85956-14-4

DAVIDOVÁ, EVA, Romano drom – Cesty Romů 1945 -1990, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004, 2. přepracované vyd., ISBN 80-244-0524-5

FÓNADOVÁ, LAURA, Nenechali se vyloučit. Sociální vzestupy Romů v české společnosti, Brno: Masarykova univerzita, 2014, 1. vyd., ISBN 978-80-210-6574-1

HENDL, JAN, Kvalitativní výzkum, Praha: Portál, 2016, 4. přepracované a rozšířené vydání, ISBN 978-80-262-0982-9

HORVÁTHOVÁ, JANA, Historické osudy Romů od jejich odchodu z Indie do 19. století In Kolektiv autorů, Romové – O Roma, Brno: SVAN, 1999, ISBN 80-85956-14-4

HÜBSCHMANNOVÁ, MILENA, Šaj pes dovakeras – Můžeme se domluvit, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002, 4. vydání, ISBN 80-244-0496-6

KALEJA, MARTIN a kol., Romové – otázky a odpovědi v českém a slovenském kontextu, Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2012, 1. vyd., ISBN 978-80-7464-175-6

LÁZNIČKOVÁ, ILONA, Tradiční rodinné vztahy, obřady a obyčeje In Kolektiv autorů, Romové – O Roma, Brno: SVAN, 1999, ISBN 80-85956-14-4

MANN, ARNE B., Romský dějepis, Praha: Fortuna, 2001, 1. vyd., ISBN 80-7168-762-6

MANUŠ, ERIKA, Jdeme dlouhou cestou, Praha: Arbor Vitae Praha, 1998, 1. vyd., ISBN 80-901964-5-4

MIKO, VÁCLAV, Česko-Romské vztahy, Brno: Tribun EU, 2010, 1. vyd., ISBN 978-80-7399-938-4

NAVRÁTIL, PAVEL a kol., Romové v české společnosti, Praha: Portál, 2003, 1. vyd., ISBN 80-7178-741-8

NEČAS, CTIBOR, Romové v České republice včera a dnes, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999, 4. doplněné vydání, ISBN 80-7067-952-2

ŠOTOLOVÁ, EVA, Příchod Romů do Evropy In Kolektiv autorů, Romové – reflexe problému, Praha: Sofis, 1997, 1. vyd., ISBN 80-902439-0-8

ŠOTOLOVÁ, EVA, Vzdělávání Romů, Praha: Grada Publishing, 2000, 1. vyd., ISBN 80-7169-528-9

UNUCKOVÁ, MICHAELA, Žijí mezi námi, Karviná: Občanské sdružení „Sdružení Romů severní Moravy“, 2007, ISBN 978-80-239-9286-1

Internetové zdroje

Úřad vlády České republiky - úřad vlády národnostní menšiny- [online]. [cit. 2017-02-04]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rnm/mensiny/narodnostni-mensiny-15935/>

Školský zákon (Zákon 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů) [online]. [cit. 2017-02-04]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-1-1-2017-do-31-8-2017>

Zpráva o stavu romské menšiny za rok 2015 [online]. [cit. 2017-02-04]. Dostupné z:
<https://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romske-mensiny-za-rok-2015-146576/>

SEZNAM ZKRATEK

NZDM	Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež.
o.p.s.	Obecně prospěšná společnost.
R	Respondent (R1-R6)
ROI	Romská občanská iniciativa.
z.s.	Zapsaný spolek.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 - Přehled základních kategorií a podkategorií	33
---	----

SEZNAM PŘÍLOH

[1] Příloha číslo 1 – Seznam otázek, položených respondentům v rámci výzkumného šetření

[2] Příloha číslo 2 – Přepis odpovědí respondentů výzkumu

PŘÍLOHA Č. 1

Seznam otázek, položených respondentům v rámci výzkumného šetření

1. Část rozhovoru je zaměřena na biografii

- Kde jste se narodil/a a jaké bylo Vaše rodinné zázemí?
- Jaký jste měl/a vztah ke škole – co Vás motivovalo, jak se chovali učitelé a spolužáci?
- Jaké bylo Vaše první zaměstnání? Kde pracujete nyní? Jak se chovali nebo chovají Vaši kolegové? Proč pracujete právě v této oblasti?
- Setkal/a jste se ve svém životě vy nebo vaši blízcí s projevy diskriminace? Můžete je popsat?
- Co považujete za svůj největší pracovní a osobní úspěch?
- V kom jste měl/a svůj vzor (osobní či profesní) a čím vás ovlivnil, inspiroval?
- Považujete se vy sám/a za Roma/mku a v jakých oblastech konkrétně?
- Jak byste vy sám/a popsal/a úspěšného Roma/mku?

2. Část rozhovoru je zaměřena na projekty či organizace, ve kterých respondent působí a které jsou zaměřeny na Romy

- Působíte v projektech či organizacích, které jsou zaměřeny na Romy – o jaké projekty (organizace se jedná)?
- Jak dlouho fungují a odkdy zde působíte vy?
- Co je cílem těchto projektů (organizací)?
- Jaké máte v této oblasti plány do budoucna?

PŘÍLOHA Č. 2

Přepis odpovědí respondentů výzkumu

RESPONDENT 1

1. Část rozhovoru je zaměřena na biografii

- Kde jste se narodil a jaké bylo Vaše rodinné zázemí?

„Praha 1973. Rodinné zázemí bylo v pořádku. Úplná rodina, sourozenci ne. Větší mírou se podílela na výchově máma.“

- Jaký jste měl vztah ke škole – co Vás motivovalo, jak se chovali učitelé a spolužáci?

„Vztah ke škole průměrný. Motivace ke studiu mi v dětství scházela. Vzdělání mám, maturita a absolutorium takže vyšší střední. Vztahy ve škole běžné.“

- Jaké bylo Vaše první zaměstnání? Kde pracujete nyní? Jak se chovali nebo chovají Vši kolegové? Proč pracujete právě v této oblasti?

„Pracovní činnost – hudebník a učitel hudby. Zaměstnání jsem si vybral podle zaměření školy, kterou jsem studoval. První zaměstnání bylo učitel zpěvu. Přístup kolegů běžný.“

- Setkal jste se ve svém životě vy nebo vaši blízcí s projevy diskriminace? Můžete je popsat?

„Setkal jsem se s ní i já....ti lidé, kteří znají jméno Gondolán, ho spojují s mým otcem, romským hudebníkem a následuje překvapení, že mám dokončené vzdělání a že jsem normální. Například moje expartnerka, poloviční Rómka se snědou pletí, byla bezdůvodně hrubě slovně napadena ochrankou podniku v centru města Prahy 1. Vystudovala konzervatoř, chytrá, nekonfliktní a slovně ji napadla ochranka do černých kurev. Stalo se to asi před třemi lety, zrovna jsme odcházeli z klubu. Nebo mého kamaráda studenta cigána jediného zastavili a ptali se ho na škole, kde učím, kdo je a co tam dělá. Šel za mnou na pravidelnou hodinu zpěvu...Je to profesí fotograf, vzdělaný a slušný a tak dál...Neustále předsudky, že kdo vypadá jak Róm nebo Arab je příživník případně terorista a tak dál...Ovlivnilo mě to v tom, že čím sem starší tím jsem smutnější a tím méně Čechům rozumím. Kdybych byl mladší a odvážnější, odjel byt také žít do jiné, více tolerantnější společnosti. Zajímavé je, že většina Rómů co to udělala, tak žije normální spořádaný život a nechce se vrátit zpět do Čech. Ještě smutnější je, že mnoho Čechů na to odpoví Tak jděte všichni pryč, my vás tu nechceme...Osobně tyto zkušenosti s Čechama nemám, nepoznají na mě, že jsem poloviční Rom, jen někteří podle jména. Je také pravda, že můj otec se vždy snažil žít slušně a spořádaně tak ho spousta Čechů i zná... Na Romech mi naopak vadí, že mnozí z nich dělají svým chováním ostudu těm slušným. Podle mě těch primitivnějších a nepřizpůsobivých Rómů je méně než těch slušných.“

- Co považujete za svůj největší pracovní a osobní úspěch?

„Neberu drogy, mám práci, nekradu, nejsem na sociální podpoře... mám dokončené vzdělání a mohu se snažit změnit názor většina na Romy a jiné minority. Neúspěchy –

mám málo placenou práci (úsměv), nekradu a mám dokončené vzdělání, které mi asi vyšší plat nezaručuje (smích). “

- V kom jste měl svůj vzor (osobní či profesní) a čím vás ovlivnil, inspiroval?

„Mým vzorem jsou všichni slušní a stateční lidé, kteří jsou sociálně smýšlející a pro něž na prvním místě není slovo peníze.“

- Považujete se vy sám za Roma a v jakých oblastech konkrétně?

„Považuji se za polovičního Róma – matka je Češka, otec Čech – Róm.“

- Jak byste vy sám popsal úspěšného Roma?

„Úspěšný Róm je pro mě to samé co úspěšný Neróm...to znamená člověk, který nekrade, je čestný, pracuje, pomáhá ostatním a je jedno, jestli je to milionář, podnikatel nebo zedník.“

2. Část rozhovoru je zaměřena na projekty či organizace, ve kterých respondent působí a které jsou zaměřeny na Romy

- Působíte v projektech či organizacích, které jsou zaměřeny na Romy – o jaké projekty (organizace se jedná)?

„Nejsem v žádném projektu ani organizaci. Ani nepodporuji, nemám důvěru v organizace.“

- Jak dlouho fungují a odkdy zde působíte vy?

- Co je cílem těchto projektů (organizací)?

- Jaké máte v této oblasti plány do budoucna?

„Nemám vizi, nejsem politik ani sociolog, vím jen, že bude velmi těžké změnit názor Čechů na Romy a na jiné minority, ale zrovna tak na jakékoliv spoluobčany, kteří jsou jiní. Je to dané asi historicky. Češi se bojí jiných vlivů, jiných názorů, jiného temperamentu a sami jsou k sobě nekritičtí, protože opilého Čecha nebo zloděje berou jinak než Roma, Araba, Čiňana a tak dál. Róm, Arab, Asiat bude vždy horší než obyčejný Čech. I přesto si myslím, že Češi jsou více xenofobní než rasističtí. Na druhé straně Romové si za spoustu věcí můžou sami...(odmlka) Situace některých Romů je zoufalá...zájem o vzdělání ze strany některých Romů je stále malý, je velké množství Romů, kteří propadli drogám, velké množství Romů, kteří jsou na sociálních dávkách...kriminalita. Bydlím v Libni a Romové v této části se nechovají tak, abych na ně mohl být pyšný...Na druhou stranu jejich možnosti jsou opravdu horší z důvodu předsudků majoritní společnosti... Je to velký problém a možné řešení je oddělovat ty nepřizpůsobivé Romy od těch co se snaží a dávat je ostatním za pozitivní příklad. Nikdy jsem neviděl v českých médiích reportáž o slušných Romech. Všeobecně se v médiích ukazují jen negativní příklady...Osobně znám mnohem více těch slušných Romů, kteří musí neustále dokazovat Čechům, že jsou slušní. Pokud bych si měl udělat názor z médií, tak jak většina Čechů bych došel k názoru, že tací Romové neexistují a to je špatné. Myslím, že majoritní společnost ani nevnímá, že například Richard Samko několik let pracuje v České televizi jako redaktor...pokud by ho ale viděli na ulici, obávám se, že by to pro Čechy byl pouze a jen další cikán...Pro mě je nepochopitelné, proč majoritní společnost vždy bude víc řešit Roma a jeho sociální dávky více než

například české politiky nebo podnikatele, kteří ukradli mnohem víc než všichni Romové dohromady a ke všemu většina z nich ani není potrestána. Róm ukradne kolo nebo plechovku s jídlem a jde okamžitě do vězení. To je správně. Ale Čech, kterému prokáže policie, že ukradl desítky miliónů z peněz daňových poplatníků, se několik let soudí, pak jde v lepším případě do vězení, ale téměř vždy je puštěn dříve za dobré chování a nadále si užívá nakradené peníze.“

RESPONDENT 2

1. Část rozhovoru je zaměřena na biografii

- Kde jste se narodila a jaké bylo Vaše rodinné zázemí?

„V Jeseníku. Můj biologický otec opustil matku, když se dozvěděl, že je těhotná. Vrátil se ke své bývalé přítelkyni. Od tří let jsme měla nevlastního tátu a pak se narodila má sestra. Po otcovi straně mam sedm sourozenců, se kterými se nestýkám. (odmlka) Ale zlom přišel v devíti letech, kdy můj nevlastní otec zemřel, máma si našla nového přítele, který byl gádžo. Asi v prvním ročku vysoké školy další matčin přítel umřel. Ale chci zmínit, že jsem do svých šesti let vyrůstala u své babičky na vesnici ve velkých Kuněticích na Jesenicku, která žila ve vyloučené lokalitě. Matka totiž žila mimo lokalitu. Žila ve městě.“

- Jaký jste měla vztah ke škole – co Vás motivovalo, jak se chovali učitelé a spolužáci?

„Nechodila jsem do školky. Matka mě tam prostě nedala. Pamatuji si, že už první třídě mi nadávali do cigánek. Mama to řešila okamžitě s mou třídní učitelkou. Žádné zlepšení jsem však nezaznamenala. Na prvním stupni jsem měla potíže s českým jazykem. Maminka mi domluvila doučování na faře. Doučování mi pomohlo. Chci zdůraznit, že jsem v páté třídě měla vyznamenání, chování mých spolužáků se zlepšilo, dokonce mě motivovali k přestupu na gymnáziu, ale nepřešla jsem. Od druhého stupně jsem neměla žádné potíže se svými spolužáky, naopak kolikrát chtěli ode mě pomoci (rady při testech). Od osmé třídy jsem měla vyznamenání až do konce své povinné školní docházky. Už na konci osmé třídy jsem věděla, že chci pokračovat ve studiu na střední škole. Moje maminka pracovala jako terénní sociální pracovník a mě bylo jasné, že chci pracovat s lidmi a pomáhat jim. Chci ocenit přístup mé třídní učitelky na první stupni, která mi věřila a na třídních schůzkách říkala mé mamince, že jsem šikovná, ale jiná a když chci, tak mám dobré známky. Pamatuji si na to, jak říkala, že když se chce, tak všechno jde. I na druhém stupni se ke mně učitelé chovali dobře, chválili mě a věřili mi. Myslím si, že chování mých spolužáků se zlepšilo díky tomu, že jsem měla dobré známky. Do třídy se mnou chodili i další dvě Romky, které byly moje kamarádky. K nim se spolužáci chovali hůře než ke mně. Na střední školu vzpomínám velmi ráda, od nikoho jsem nepocítila ani jeden náznak rasismu vůči mně. Spolužáci se ke mně chovali velmi mile, dokonce jsem s některými dodnes kamarádka. Učitelé se ke mně chovali velmi hezky, někdy na mě byli přísní, ale teď si uvědomuji, že to bylo kvůli tomu, že věřili, že mohu mít dobré známky. Za to jim děkuji. Na vysoké to bylo stejné jako na střední školy. Všichni se ke mně chovali hezky. V současné době také studuji a vůbec si nemohu stěžovat, naopak chci zdůraznit, že jen výjimečně pociťuji, že jsem Romka. Mám pocit, že mě jak spolužáci, tak učitelé vnímají jako ostatní mé spolužáky, jako Andreu a ne Romku.

- Jaké bylo Vaše první zaměstnání? Kde pracujete nyní? Jak se chovali nebo chovají Vaši kolegové? Proč pracujete právě v této oblasti?

„Pracovat jsem začala po bakalářském studiu, pracovala jsem asi jeden rok. Pracovala jsem v NZDM Metro v Přerově. V současné době tam pracuji na DPP. Se svými kolegy jsem spokojena, chovají se ke mně hezky, jsou rádi, že v organizaci pracuji. Troufám si říci, že jsou rádi, že v organizaci pracuji, že jsem Romka, neboť většina našich klientů jsou romského původu. (odmlka) Seznamuji se s novými lidmi, získávám nové zkušenosti a znalosti.“

- Setkala jste se ve svém životě vy nebo vaši blízcí s projevy diskriminace? Můžete je popsat?

„Myslím si, že vlivem diskriminace vůči mé etnicitě jsem začala studovat sociální práci. Snažím se o tom, aby si Romové uvědomili, že mají také důstojnost jako ostatní lidé. Co se týče mého osobního života a mé etnicity, tak jsem hrdá na to, že jsem Romka... (odmlka) Myslím si, že i moji kolegové se již někdy stali oběťmi rasistického chování, ale nemusí to být pravda. Dá se říci, že každý člen byl obětí rasistického chování.“

- Co považujete za svůj největší pracovní a osobní úspěch?

„Za svůj největší pracovní úspěch považuji to, že jsem své klientce pomohla se připravit na přijímací zkoušky na střední školu, kterou jsem navštěvovala. Co se týče osobního úspěchu, tak zatím na něm pracuji (úsměv).“

- V kom jste měla svůj vzor (osobní či profesní) a čím vás ovlivnil, inspiroval?

„Mým vzorem byla moje maminka jak v profesním životě tak i v osobním. V profesním životě, protože pomáhala Romům a v osobním životě, protože překonala mnoho těžkých životních situací a stále má chuť žít a mít hezký život.“

- Považujete se vy sám/a za Romku a v jakých oblastech konkrétně?

„Ano považuji se za Romku. Nerozlišuji oblasti života, ve kterých byla Romkou a pak nebyla. Pořád jsem Romka.“

- Jak byste vy sama popsal/a úspěšného Romku?

„Jako člověka, který má rodinu, má důstojné bydlení, má práci, má něco naspořené. Jako otce, matku, kteří jsou vzorem pro své děti. Jako člověka, který je hrdý sám na sebe. Jako člověka, který chce rozvíjet a rozvíjí společnost k lepšímu.“

2. Část rozhovoru je zaměřena na projekty či organizace, ve kterých respondent působí a které jsou zaměřeny na Romy

- Působíte v projektech či organizacích, které jsou zaměřeny na Romy – o jaké projekty (organizace se jedná)?

„Pracuji v NZDM našimi klienty jsou z velké části Romové. Také jsem členem pracovní skupiny, národnostní a etnické menšiny, která je zřizována krajským úřadem olomouckého kraje. Dále spolupracuji na realizaci univerzitního projektu ROMSPIDO. Všechny tyto aktivity souvisí s romskou menšinou a usiluje o jejich integraci. I nadále chci pokračovat v těchto činnostech, protože si myslím, že díky nim se může situace Romů zlepšit. V budoucnu bych se chtěla věnovat sociálnímu podnikání. Již mám nějakou představu sociálního podniku.“

- Jak dlouho fungují a odkdy zde působíte vy?

„Organizace funguje dvacet let a já zde pracuji rok a půl.“

- Co je cílem těchto projektů (organizací)?

„Organizace, ve které pracuji, není zaměřena pouze na Romy, je celkově zaměřena na osoby, které jsou ohrožené nebo jim hrozí sociální vyloučení. A proč, protože chceme pomáhat, chceme, ať se všem lidem žije dobře.“

- Jaké máte v této oblasti plány do budoucna?

„Chci motivovat romské děti a mládež ke studiu, ukázat jim, že mohou zlepšit svůj život, ale musí pro to něco udělat... Chci také založit a vést sociální podnik, kde bych ráda zaměstnala Romy.“

RESPONDENT 3

1. Část rozhovoru je zaměřena na biografii

- Kde jste se narodil a jaké bylo Vaše rodinné zázemí?

„Narodil jsem se v okresním městě, ale žil jsem v sousedním menším městě asi patnáct obyvatel. Pověštinou času mého dětského života, jsem žil v neúplné rodině, v mých asi šesti letech se rodiče rozvedli, mám sestru, která je o dva roky mladší, ...vychovávala nás se sestrou mamka.“

- Jaký jste měl vztah ke škole – co Vás motivovalo, jak se chovali učitelé a spolužáci?

„Na základní škole jsem měl vztah ke škole asi takový komplikovaný, nedomnívám se, že bych patřil mezi premianty. Svým prospěchem jsem byl spíše na okraji studijní třídy. Na základní škole i střední škole – zejména první ročník jsem se setkal se šikanou, a není to období, na které bych nějak rád vzpomínal... Kdo by také na to rád vzpomínal.... Pokud jde o učitele, úplně si nevybavuji, že by se ke mně chovali otevřeně rasisticky, zda byl nějaký učitel, který by takto byl ve svém jednání vůči mně motivován skrytě úplně nevím. Faktem je, že jsem se při volbě povolání setkal s tím, že paní výchovná poradkyně měla o mé budoucnosti jasno a představa, že bych studoval na střední škole s maturitou, byla pro ni poměrně těžko představitelná...(odmlka) Hodně mi na základní škole asi taky pomohlo, to že jsem uvěřil v Boha a také fakt, že jsem měl kamarády (zejména neromské), pro které bylo přirozené uvažovat o studiu odborné střední školy či gymnázia. To mě určitě pomohlo mít sebedůvěru, uvažovat o trochu jiné budoucnosti. Také byla pro mě samozřejmě důležitá podpora mé matky, která mě podpořila, když jsem se rozhodl studovat střední školu.“

- Jaké bylo Vaše první zaměstnání? Kde pracujete nyní? Jak se chovali nebo chovají Vaši kolegové? Proč pracujete právě v této oblasti?

„Svou první pracovní smlouvu jsem uzavřel během mého studia, když nebudu počítat takové ty brigády, protože ty mě neprofilovaly, tak mé první profilové zaměstnání bylo vedení Romského informačního centra v Bilině, tuším někdy v roce 1999.. Byl jsem zaměstnancem města Bílina. Tehdy jsem se pro tento projekt rozhodl, protože jsem cítil, že je potřeba něco změnit, nelíbilo se mi, jak se k lidem sociální pracovníci ke svým klientům chovají a velmi mě štvalo to, že lidé, kteří informace nemají, tak s nimi manipulují. Po ukončení VOŠ sociálně právní v Mostě jsem získal zaměstnání na Úřadu vlády ČR a souběžně jsem dálkově studoval vysokou školu, protože jsem si nemohl dovolit denní studium. Na své působení v Romském informačním centru vzpomínám velmi rád, protože jsem se potkal s řadou skvělých lidí, kteří mi rádi pomohli. Musím přiznat, že mi hodně pomáhali Neromové. Romové se moc o toto nezajímali, hlavně

v počátcích. Nějaké zásadní neúspěchy si nepamatuji, myslím, že se mi docela dařilo., i když je faktem, že ne všechny kauzy se mi podařilo vyřešit k mé spokojenosti. Nepochybně jsem chyby dělal, byl jsem student a mladý, ale doufám, že nebyly nějak fatální.

- Setkal jste se ve svém životě vy nebo vaši blízcí s projevy diskriminace? Můžete je popsat?

„Téma diskriminace je velké téma. Diskriminace je každodenně přítomná. A nedotýká se pouze Romů, bohužel. Boj proti ní, si myslím, by měl začít u každého člověka. Projekty na prevenci diskriminace mohou být nástrojem pro vybavení informacemi jednotlivce, ale jinak si myslím, že mnoho nezmění. Pokud my sami, co by oběti diskriminace, se nebudeme aktivně bránit takovému jednání a nebudeme bojovat za svá individuální a skupinová práva, pak se nic nezmění....(odmlka). Mně osobně plakat nad rozlitym mlékem nebaví. Proto si to nenechám líbit...(odmlka) Obecně se domnívám, že asi by měla skončit doba, kdy pořád vysvětlujeme něco o Romech. Neříkám, že je to nedělat vůbec, ale myslím, že je velmi důležité klást důraz na profesionalitu, protože pokud je někdo profesionál, tak by se měl chovat ke každému stejně, bez ohledu na to jaké preference má či nemá. To je univerzální a platí to jak pro učitele, tak i pro policisty. (odmlka).....Projevy rasismu, či lépe řečeno anticikanismu, jsou v ČR velmi silné. A lidé se za to nestydí. Dokonce jsou politici, kterým takový přístup pomohl k politickému vzestupu. Osobně se domnívám, že to je velmi vážné a je strašně smutné, že Romové to tak nechávají být. Jen několik jednotlivců je ochotno se tomu postavit veřejně a bohužel často de facto stojí před těmi novináři...či obecně sami. V ulicích nejsou demonstrace. Není cítit ani slyšet žádná podpora. Bez toho, ale nemůžeme dosáhnout politické síly, která je důležitá k řadě dalších změn. Posílení protiromských nálad se obávám. Nyní je tak trochu mediální klid, ale to neznamená, že lidé své postoje změnili. Pokud tento falešný pocit převládne, pak podle mě, zmizí vše a Romové nebudou mít nic, o co by se mohli opřít.“

- Co považujete za svůj největší pracovní a osobní úspěch?

„No asi to, že jsem se stal vedoucím odboru a za dobu mého působení se mi podařilo některé věci změnit.... Můj největší osobní úspěch je má rodina.“

- V kom jste měl svůj vzor (osobní či profesní) a čím vás ovlivnil, inspiroval?

„Já jsem vysloveně svůj vzor podle mě nikdy neměl, nechal jsem se inspirovat lidmi kolem sebe obecně.“

- Považujete se vy sám za Roma a v jakých oblastech konkrétně?

„Za Roma se považuji...Beru to jako celek...nemyslím si, že je jen nějaká část, která by Roma dělala či nedělala...Vnímám se jako Rom a basta! (smích)“

- Jak byste vy sám popsal úspěšného Roma?

„Úspěšný Rom je takový, který se nebojí říci, že je Rom a žije tak. Úspěch je podle mě prostá otázka, která je stejná pro všechny. Podle mě je důležité, aby se za svou identitu nestyděl. Charakteristika úspěšný je pro mě trochu složitá, pokud to ale pomůže tobě, tak je to podle mě minimálně člověk, který má rodinu a pracuje....Jak Rom se chovat, je podle mě na prvním místě cítit nějaké tradice, ale to už je na hranici romantiky (smích)....Podle mě je být Rom, je prostě soubor chování, hodnot – mít rád rodinu, být veselý....pospolitý a tak. (odmlka) Podmínka integrace je asi důležitá...žít v nějakém souladu je důležité...“

2. Část rozhovoru je zaměřena na projekty či organizace, ve kterých respondent působí a které jsou zaměřeny na Romy

- Působíte v projektech či organizacích, které jsou zaměřeny na Romy – o jaké projekty (organizace se jedná)?

„Realizoval jsem několik projektů sám a do řady z nich jsem byl zapojen. Během studia na VOŠ jsem realizoval projekty prevence kriminality pod městem Bílina – Romské informační centrum, přednáškový cyklus pro žáky základních škol. Dále jsem spolupracoval na projektech o. s. Athinganoi, Slovo dvacet jedna, Začít spolu Broumov, z. s. Romano Jasnica a řady dalších. Na městské části jsem řídil projekt v oblasti inkluzivního vzdělávání a rozvojový projekt zaměřený na integraci Romů. .. Aktuálně působím v projektu městské části Praha 14 – Místní akční plán.“

- Jak dlouho fungují a odkdy zde působíte vy?

„Projekt městské části Praha 14 běží již více než jeden rok. Končí v říjnu tohoto roku. Podílím se na jeho realizaci v pozici evaluátora a odborného konzultanta. V těch uplynulých projektech jsem působil zejména jako odborník.“

- Co je cílem těchto projektů (organizací)?

„Smyslem projektu místního akčního plánu je vytvoření strategického inkluzivního plánu vzdělávání – Místní akční plán a poskytovat odborné vzdělávání ředitelům a ředitelkám mateřských a základních škol.“

- Jaké máte v této oblasti plány do budoucna?

„Obecně pevně doufám, že budu mít šanci spolupracovat i na dalších projektech. Základní motivací je to, že se rád podílím na nových věcech...(odmlka) Osobně je mým snem, působit takzvaně na volné noze, jako určitý odborný konzultant pro tvorbu projektů, či rozvíjení nějakých metodik v oblasti sociální práce, vzdělávání apod.“

RESPONDENT 4

1. Část rozhovoru je zaměřena na biografii

- Kde jste se narodil a jaké bylo Vaše rodinné zázemí?

„Narodil jsem se v Náchodě v Královéhradeckém kraji. Otec i matka pocházejí ze Slovenska. Mám dokončené vzdělání – střední odborné učiliště obor kuchař-číšník, střední evangelická obor sociálně-právní činnost, ukončené maturitou, roční mediální kurz - Vyšší škola publicistiky Praha. ... Pocházím z tradiční romské rodiny. Mám starší sestru a mladšího bratra....všichni tři jsme dokončili základní i středoškolské vzdělání. Sestra je kuchařka a bratr malíř pokojů. Na výchově se podíleli hlavně rodiče. Na to, že oba mají dokončené jen základní školu, byli neurputní v tom, abychom mi dosáhli alespoň středoškolského vzdělání.“

- Jaký jste měl vztah ke škole – co Vás motivovalo, jak se chovali učitelé a spolužáci?

„Ve stupních školy jsem měl vždy dobré vztahy se svými vrstevníky i učiteli. Pokud se někdy objevili náznaky rasismu, vždy se za mne postavili mí kamarádi a nikdy jsem s tím neměl velké problémy. Měl jsem štěstí na dobré kamarády a přátele. Velkou oporu jsem měl vždy i od mých učitelů a profesorů... za vším byl ale odkaz mých rodičů. Ti nám zvyšovali kredit tím, že pracovali učitelé a sousedé to věděli a cenili si toho.“

- Jaké bylo Vaše první zaměstnání? Kde pracujete nyní? Jak se chovali nebo chovají Vaši kolegové? Proč pracujete právě v této oblasti?

„Mé první skutečné zaměstnání jsem získal v Náchodě coby číšník v nejlepších hotelích. U vedoucích i kolegů jsem měl vždy velkou důvěru. Oceňovali moji pracovitost a spolehlivost.“

- Setkal jste se ve svém životě vy nebo vaši blízcí s projevy diskriminace? Můžete je popsat?

„S diskriminací jsem se setkal v případech, kdy jsem chtěl v Náchodě a i na jiných místech navštívit restaurace nebo diskotéky. Jednou jsem měl i konflikt s neonacisty. V Novém Městě mě napadla desetičlenná skupina. Výsledkem byla desetidenní hospitalizace. To byl nejhorší zážitek týkající se rasismu.“

- Co považujete za svůj největší pracovní a osobní úspěch?

„Úspěchy jsem zažíval coby číšník, fotbalista, tanečník a nakonec i jako novinář. V roce 1999 se mi ale úplně změnil život. Po absolvování žurnalistického kurzu jsem dostal šanci pracovat pro zpravodajství České televize. Jako úplný začátečník jsem v televizi potkal opět skvělé lidi, kteří mi pomáhali a učili toto řemeslo. Během sedmnácti let jsem natočil desítky reportáží v Česku i v zahraničí a odmoderoval hodiny zpravodajských relací. Dá se říct, že jde o můj životní úspěch. V České televizi se věnuji tématice: policie, kriminalita, doprava, sociální tematika, Romové, extrémismus.“

- V kom jste měl/a svůj vzor (osobní či profesní) a čím vás ovlivnil, inspiroval?

„V rodičích.“

- Považujete se vy sám za Roma a v jakých oblastech konkrétně?

„To je tak hloupá otázka. Ano. Považuji se za Roma. Ctím tradice, převážně úctu k rodičům a starším lidem. Jsem hrdý na svůj původ, jazyk a kulturu, převážně muziku.“

- Jak byste vy sám popsal úspěšného Roma?

„Člověk, který nebrečí a nevolá o pomoc vždy, i když nic nepotřebuje. Člověk, který u každé překážky, komplikace nekřičí, že jde o rasismus. Prostě jde o člověka, který je cílevědomý, učenlivý, pokorný, poctivý a kritický k sobě a okolí. Člověk, který je hrdý i na svůj původ.“

2. Část rozhovoru je zaměřena na projekty či organizace, ve kterých respondent působí a které jsou zaměřeny na Romy

- Působíte v projektech či organizacích, které jsou zaměřeny na Romy – o jaké projekty (organizace se jedná)?

„Spolupracuji s občanským sdružením Romea. Pracuji s nimi na reportážích, dokumentech a připravuji rozhovory se zajímavými osobnostmi. Vše romská tematika.“

- Jak dlouho fungují a odkdy zde působíte vy?

„S lidmi v Romee spolupracuji od roku devadesát devět.“

- Co je cílem těchto projektů (organizací)?

„Cílem je informovat o konkrétních případech v celé šíři. Prezentovat romské osobnosti, jejich tvorbu a úspěchy.“

- Jaké máte v této oblasti plány do budoucna?

„V České televizi je mým cílem moderování zpravodajské relace. Pokud jde občanské sdružení Romea, tak se snažíme o vybudování internetové romské televize.“

RESPONDENT 5

1. Část rozhovoru je zaměřena na biografii

- Kde jste se narodil a jaké bylo Vaše rodinné zázemí?

„Narodil jsem se v Kraslicích... chtěl a od malička žiju v městě Rotava. (odmlka).....“

Mé rodinné zázemí bylo od malička velmi dobré žil jsem v úplně rodině s rodiči a dalšími čtyřmi sourozenci. Na výchově se podíleli oba rodiče. Máma i táta, ti tvrdě pracovali a pečlivě se o nás starali.“

- Jaký jste měl vztah ke škole – co Vás motivovalo, jak se chovali učitelé a spolužáci?

„Vztah ke škole z počátku negativní, tak jako každý mladý člověk jsem si myslel, že školu nepotřebuju. Později když jsem měl rodinu, tak jsem si uvědomil, že je potřeba dodělat si vzdělání a proto jsem začal studovat. Dosažené vzdělání je tedy střední odborné učiliště s maturitou....Po základní škole jsem nastoupil na odborné učiliště. Vyučil jsem se jako kuchař číšník. Poté jsem si při zaměstnání dodělal střední obor s maturitou. Maturoval jsem na evangelické škole na Praze čtyři. Chování spolužáků velmi dobré. Nikdy jsem se spolužáky neměl žádný problém, ani s učiteli, protože jsem byl vždycky tolerantní a vstřícný člověk, který vycházel se všemi velmi dobře.“

- Jaké bylo Vaše první zaměstnání? Kde pracujete nyní? Jak se chovali nebo chovají Vši kolegové? Proč pracujete právě v této oblasti?

„Po vyučení jsem pracoval jako kuchař, především jsem byl zaměřen na veřejné stravování. Poté co jsem dokončil střední učiliště s maturitou, které bylo zaměřené na sociální práci, tam jsem začal pracovat v roce 2003 jako romský poradce na městském úřadě v Kraslicích. Po roce této činnosti jsem dostal nabídku pracovat u Člověka v tísní... zúčastnil jsem se výběrového řízení a od této doby tedy od ledna 2004 zde pracuju až doposud. Jedna nebo jeden z důvodů, proč zde ještě pracuju, jsou kolegové, kteří mají stejné společenské hodnoty jako já. Jde jim o lidi, o jejich dobro... Cílem je jim pomoci a podpořit je v jejich tíživé situaci. To mě naplňuje a to mi dodává sílu pracovat i nadále. Za největší úspěch zatím tedy považuju, že zde v této nevládní organizaci Člověk v tísní mohu pracovat třináct let a že jsem paralelně s tímto zaměstnáním mohl také polovičně pracovat na Úřadu vlády při agentuře pro sociální začleňování.“

- Setkal jste se ve svém životě vy nebo vaši blízcí s projevy diskriminace? Můžete je popsat?

„Zatím jsem v tomto ohledu neměl žádné problémy. Je to asi proto, že jsem měl štěstí a narazil jsem vždycky jak ve škole, učilišti nebo potom v zaměstnání na nabídku lidí, kteří mě respektovali, kteří si mě vážili a který mě spíše motivovali a podporovali v tom, abych dosáhl svých cílů.“

- Co považujete za svůj největší pracovní a osobní úspěch?

„Doposud jsem se neseťkal s nějakým větším neúspěchem.... A úspěch ... Tak moje osobní zkušenost je především v oblasti sociální práce. Práce s klientem ale také mám

dobře zkušenosti, jako lektor kde jsem jezdil tři roky do Brna...Dromu přednášet, vezte kurzy pro sociální pracovníky.“

- V kom jste měl svůj vzor (osobní či profesní) a čím vás ovlivnil, inspiroval?

„Vzor jako takový jsem asi nikdy neměl...“

- Považujete se vy sám za Roma a v jakých oblastech konkrétně?

„Ano. Považuji se za Roma. Především v mém smýšlení, uvažování a chování. To vše je založené na citech a projevuje se to tak, že na rozdíl od majoritní většinové společnosti, více s druhými cítím, pomáhám jim nad rámec mých občanských a pracovních povinností.Nedělám vždycky úplně správná rozhodnutí, který jsou založena nejen na rozumu a logice. Dělán věci, které ostatní nechápou, jelikož nerozumí mé mentalitě a kultuře.“

- Jak byste vy sám popsal úspěšného Roma?

„Myslím si, že všeobecně se za úspěšného Roma považuje ten, kdo má vzdělání (nejlépe vysokoškolské), má stabilní práci a pracuje v týmu Neromů na zodpovědné pozici. Pro mě však je úspěšný Rom například ten, kdo přes svůj hendikep (neměl dostatečnou podporu a možnost studovat), dokázal svou poctivou prací a úsilím že je kvalitním člověkem se smyslem pro právo a spravedlnost..... Zodpovědně se stará o svou rodinu, která je pro něj na prvním místě. Díky rodině odsune své potřeby a zájmy na druhé místo a dělá to rád, protože ví, pro koho to dělá a z jakého důvodu....Jinými slovy, titul nezaručí kvalitu člověka. Kvalitní člověk se srdcem na správním místě je zárukou a oporou pro všechno a všechny.“

2. Část rozhovoru je zaměřena na projekty či organizace, ve kterých respondent působí a které jsou zaměřeny na Romy

- Působíte v projektech či organizacích, které jsou zaměřeny na Romy – o jaké projekty (organizace se jedná)?

„Tak já doposud pracuji v projektech Člověka v tísní, jde především o evropské strukturální fondy a individuální projekty především z karlovarského kraje.“

- Jak dlouho fungují a odkdy zde působíte vy?

„Tak tyto projekty trvají jeden rok. Pokud jsou to projekty kraje tedy individuální projekty kraje. A pokud jde o strukturální, tedy projekty z evropských fondů, ty fungují tři roky a v těchto projektech působím střídavě od ledna 2004.“

- Co je cílem těchto projektů (organizací)?

„Tyto projekty jsou většinou pro sociálně slabé a potřebné spoluobčany. Cílem je pomoci v jejich tíživé situaci...poskytnout jim dostatečnou motivaci a podporu aby se zorientovali ve svém životě, aby získali veškerou podporu a pomoc, na kterou mají nárok a aby se tak částečně vyřešil jejich problém nebo byl pro ně alespoň přijatelný.“

- Jaké máte v této oblasti plány do budoucna?

„Tak mým plánem je v těchto projektech dál pokračovat. Rád bych také zůstal u zaměstnavatele člověka v tísní, protože jsem si zde vytvořil určitě místo a postavení. Tato práce mě uspokojuje a mám z ní dobrý pocit.....(odmlka) Co se týče aktivit tak bych rád rozvíjel svoji sociální práci. A také bych se dál chtěl rozvíjet jako lektor, protože si myslím, že přesně to potřebuje skupina lidí, na kterou jsem zaměřený a mým cílem je být člověkem, který je pro ně přístupný, který je ochotný jim pomoc, podpořit

je.... podat jim pomocnou ruku tak, aby i oni měli určitého průvodce, někoho, na koho se můžou obrátit.... spolehnout se, kdo je provede jejich životem.“

RESPONDENT 6

1. Část rozhovoru je zaměřena na biografii

- Kde jste se narodil a jaké bylo Vaše rodinné zázemí?

„Narodil jsem se v Hranicích, v hranické nemocnici. Vyrůstal jsem na sídlišti v centru města, kde byla blízko i má škola kam jsem docházel.Pocházím z neúplné rodiny, otec se rozvedl, když mi bylo asi dvanáct let. Mám tři sourozence a o všechny se staral otec. Matka měla v píči. Ta žije v Ostravě. Otec nás vychoval. Mám starší sestru Andreu a mladší sestru Markétu. Nejmladší byl můj Bratr Štefanek. Chavleskero nach.“

- Jaký jste měl vztah ke škole – co Vás motivovalo, jak se chovali učitelé a spolužáci?

„Vztah ke škole jsem měl jako ostatní vrstevníci ze sídliště, to znamená přijít ze školy hodit tašku do rohu a jít sportovat. Na základní škole asi ve dvanácti letech jsem měl autonehodu na kole. Byl jsem i v kómatu. Strávil jsem nějakou dobu na vozíčku. Nemohl jsem sportovat, tak jsem začal hrát šachy. Byl jsem mistr ČR, hrál jsem za TJ Sokol Hranice. Pak jsem začal hrát i v zahraničí. Šachy mi dali motivaci ke vzdělávání.... Začal jsem víc plánovat život dopředu, jako v šáchách. Studoval jsem střední průmyslovou školu ve Vsetíně, strojírenství. Pak jsem byl rok na vojně v Kladně a pak jsem se vrátil ke studiu při zaměstnání. Studoval jsem střední školu Evangelickou v Praze, pět let. Byla tam učitelka, která dokázala studenty motivovat Hana Syslová. Myslím, že bez ní bych neměl motivaci pět let dojíždět do Prahy. Po střední škole jsem se dostal na Masarykovou Univerzitu v Brně, Pedagogickou Fakultu, sociální pedagogiku. Nyní studuji navazující Mgr., které teď končí. Podal jsem si přihlášku na doktorandské studium. Motivuje mne Ema Štěpařová, která kdyby nebyla, tak jsem to dávno vzdal. Když se zamyslím, tak vlastně nevím, proč studuji stále dál. Asi mě motivuje můj kamarád a můj vzor Ivan Kandráč z Přerova. Pokud se podívám zpětně na skrytý rasismus ve vzdělání, tak asi nejhorší byla základní škola. Měl jsem pocit, že když jsem hrál šachy a nemohl sportovat, začal jsem se více učit, ale učitel mi nedal jedničku, když měl a ale trojku, se slovy, že Romové nedostávají jedničky. Na střední škole bylo vše v pohodě a na vysoké se o rasismu nedá hovořit. Ema Štěpařová dokázala vyvolat pocit důvěry a pomohla překonávat překážky ve studiu na vysoké škole.“

- Jaké bylo Vaše první zaměstnání? Kde pracujete nyní? Jak se chovali nebo chovají Vaši kolegové? Proč pracujete právě v této oblasti?

„Vždy jsem chtěl pomáhat lidem a motivovat děti ke vzdělání. Mám svou práci rád, jen si myslím, že mám malou kompetenci k pomáhání Romům k lepším podmínkám k bydlení. Skrytá diskriminace v této oblasti už není skrytá. Neromové - chinde gadže - nechtějí umožnit Romům bydlet důstojně. Neexistuje žádná koncepce či program bydlení pro Romy. Segregace je jediná možnost bydlení pro Romy, což se pak nelíbí Neromům-Gadžům. Myslím si, že to je neúspěch, když není možnost jim pomoci k bydlení.“ (odmlka) Co se týče postoje kolegu je velmi dobrý, z mého pohledu se dá srovnat stejný jako ke každému jinému, spolužáci jsou na tom stejně...je pravdou, že nevím, jak to vnímají spolužáci, protože je to jen můj subjektivní pocit...názor...“

- Setkal/a jste se ve svém životě vy nebo vaši blízcí s projevy diskriminace? Můžete je popsat?

„Problematika diskriminace, je velmi obtížná otázka. Diskriminace byla, je a bude. Romské dítě se s ní musí naučit žít ve školce ve škole i v životě. Barva pleti ho prozradí ve škole se nesoustředí a řeší své postavení ve třídě. Rodiče mu v tom pomoci nedokážou a učitelé nemají zájem pomoci dítěti. Protože mu nerozumí, nerozumí jeho chování. Učitele by se měli vzdělávat, jak pracovat s romským dítětem.... Ivan by je naučil. Pokud se dítě ve škole necítí bezpečně, vítaný, nemá šanci se soustředit na učivo a být motivován ke vzdělávání ba naopak se cítí ve škole špatně a snaží se jí vyhybat.“

- Co považujete za svůj největší pracovní a osobní úspěch?

„Osobní úspěch je podání přihlášky na doktorandské studium, ale osobním životě je největší úspěch vychovat rodinu a postavit dům. Pracovní úspěch, no já moc nejsem úspěšný. Tak normál.“

- V kom jste měl svůj vzor (osobní či profesní) a čím vás ovlivnil, inspiroval?

viz. Otázka, vztahující se ke škole a vzdělávání

- Považujete se vy sám za Roma a v jakých oblastech konkrétně?

„Ano považuji, projevuje se to cítěním, řazením mezi své a pomáháním ostatním Romům.“

- Jak byste vy sám popsal úspěšného Roma?

„Je to ten, který se umí pohybovat v romském prostředí ale i neromském, má zajištěné bydlení, práci, vzdělání ale dodržuje svou kulturu a tradice. Je to kokos.“

2. Část rozhovoru je zaměřena na projekty či organizace, ve kterých respondent působí a které jsou zaměřeny na Romy

- Působíte v projektech či organizacích, které jsou zaměřeny na Romy – o jaké projekty (organizace se jedná)?

„Městský úřad Hranice, Dům dětí a mládeže Hranice, ...Rada Vlády ČR, Romodrom, SOS Vesnička Chvalčov.“

- Jak dlouho fungují a odkdy zde působíte vy?

„Působím od roku 2003.“

- Co je cílem těchto projektů (organizací)?

„Integrace Romů do společnosti.“

- Jaké máte v této oblasti plány do budoucna?

„Založení neziskové organizace, nízkoprahu pro děti a mládež, poradny.....peníze, spolupráce s ostatními Romy, jako je můj vzor Bc. Ivan Kandráč... odvaha“